

PLATFORM31

Hoe maak ik een buurtagenda?

Zeven bouwstenen voor een vliegende start

Inhoud

1. Inleiding: de buurt is terug 3

- Beleid richt zich (weer) op de wijk 4
- Het belang van de buurt 6
- Naar een breed gedragen buurtagenda 7
- Zeven bouwstenen voor een buurtagenda 8
- Leeswijzer 8

2. Waar moet een buurtagenda aan voldoen? 9

- Verbinden van perspectieven 10
- Verbinden van partijen 10
- Aandachtspunten en beperkingen 11
- Randvoorwaarden 14

3. Zeven bouwstenen voor een buurtagenda 15

1. Zoek de urgentie 17
2. Maak een buurtscan 19
3. Breng relevante partijen samen 20
4. Haal verhalen op 22
5. Verbind tellen en vertellen 24
6. Verbind ideeënvorming met gemeentelijk beleid 26
7. Stel de buurtagenda op 28

Epiloog: Houd het simpel 30

Bijlage A: Buitenperspectief 32

- Functies en kwaliteiten 32
- Bestaande instrumenten 34
- Overzicht instrumenten buitenperspectief 37

Bijlage B: Binnenperspectief 40

- Functies en kwaliteiten 40
- Bestaande instrumenten 41
- Overzicht instrumenten binnenperspectief 45

Inleiding

1. Inleiding: de buurt is terug

Op 28 januari 2021 vond de eerste Dag van de Buurt plaats: een online congres met meer dan 1.200 deelnemers. Een nieuwe traditie, die samenvalt met de herontdekking van de buurt door haar bewoners, wijkprofessionals, het Rijk en gemeenten. Hoe zorgen we ervoor dat dit plannen en maatregelen oplevert waar buurtbewoners beter, wijzer en gelukkiger van worden? Het maken van een buurtagenda helpt daarbij, omdat hierin de wensen en behoeften van alle betrokkenen bij een buurt bij elkaar worden gebracht. Het resultaat is een plan voor de buurt, en een startpunt voor gezamenlijke uitvoering daarvan.

Beleid richt zich (weer) op de wijk

Bijna tien jaar geleden kwam een periode van intensief wijkenbeleid, waarin miljoenen zijn geïnvesteerd in een fysieke en sociale opknabbeurt van naortogse wijken, ten einde (zie kader: 'Golfbewegingen in de wijkaanpak: van top naar down en weer terug'). Het werken aan leefbare buurten belandde in een impasse. Weliswaar installeerden veel gemeenten sociale wijkteams, maar de verbindende rol van deze teams kwam moeizaam uit de verf. Want wijkteams beperkten zich – vaak ook tot hun eigen frustratie – tot individuele hulpverlening. Veel bewoners van kwetsbare wijken voelden zich het afgelopen decennium dan ook door de gemeente en andere instellingen in de steek gelaten.¹ De laatste twee jaar zien we een kanteling: steeds meer gemeenten herontdekken het wijkgericht werken en de aandacht voor leefbaarheid groeit weer.

Voor bewoners verwijst de term 'buurt' vaak naar hun eigen, directe woonomgeving. De wijze waarop bewoners hun buurt afbakenen, stemt niet altijd overeen met de indeling van het CBS en de gemeente. Voor sommige bewoners eindigt de eigen buurt aan het eind van hun straat of aan de

Wijk of buurt?

De termen 'wijk' en 'buurt' worden regelmatig door elkaar gebruikt. In de hiërarchische indeling van het CBS geldt de buurt als de kleinste eenheid en de wijk als een cluster van buurten. Meerdere buurten vormen samen een wijk, een cluster van wijken wordt ook wel een stadsdeel genoemd. Vrijwel alle gemeenten hanteren in hun beleid de indeling in wijken en buurten van het CBS.

overkant van het plein. Anderen rekenen het parkje waar men graag gaat wandelen of het nabijgelegen sportpark waar men elke week gaat tennissen ook tot 'onze buurt', terwijl het feitelijk in een andere CBS-wijk ligt.

Voor iedereen die zich bezighoudt met wijken en buurten is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de grenzen van een wijk of buurt per persoon kunnen verschillen. Wat is dan het juiste schaalniveau voor een buurtagenda? Waar voor gemeenten de wijk vaak het startpunt vormt, hebben bewoners en wijkprofessionals meestal juist oog voor het schaalniveau van de buurt of zelfs de straat. In deze handreiking spreken we daarom (voornamelijk) over buurten en buurtagenda's, omdat dit schaalniveau het best aansluit bij waar bewoners zich meestal meer mee verbonden voelen.

De nieuwe beleidsaandacht voor wijken heeft te maken met de toenemende leefbaarheidsverschillen tussen wijken én met de vele beleidsopgaven die in wijken in stedelijk gebied landen.² Denk aan de energietransitie (aardgasvrije wijken), de aanpak van criminaliteit en ondermijning en de verdichtings-

opgave (woningtekorten) waarvoor veel gemeenten staan. Ook wordt de leefbaarheid van onze wijken beïnvloed door een aantal ingrijpende maatschappelijke ontwikkelingen. De groeiende verscheidenheid van onze bevolking stelt nieuwe eisen aan het samenleven; zo ook de spectaculaire groei van het aantal alleenstaanden. Bovendien delen we onze wijken in toenemende mate met zorgbehoevenden. Deze trends werken op elkaar in en versterken elkaar. Problemen worden daardoor sneller complexer. Een negatieve spiraal tekent zich dan ook af in sommige wijken.

Deze negatieve spiraal is vooral te zien in wijken waar de leefbaarheid al onder druk staat, in het bijzonder in wijken waar corporaties veel bezit hebben.³ Dit zijn vaak wijken met relatief veel sociale huurwoningen, mensen met schulden en weinig baankansen, eenzaamheid en laaggeletterdheid. Er wonen ook relatief veel mensen met psychische problemen, een verstandelijke beperking of dementie. Een groot aantal van hen woont noodgedwongen zelfstandig. Vaak zijn het ook superdiverse wijken, wat het samenleven moeilijker kan maken wanneer bewoners zich minder met elkaar verbonden voelen.⁴

Golfbewegingen in de wijkaanpak: van top naar down en weer terug

Het afgelopen decennium is in het werken aan leefbare wijken in Nederland veel veranderd. Vanaf de jaren negentig werkten Rijk en gemeenten – in het kader van het Grotestedenbeleid (GSB) en het Investeringsbudget stedelijke vernieuwing (ISV) – bijna twintig jaar lang op planmatige wijze aan wijkvernieuwing. Maar onder druk van economische crisis en een andere politieke wind kwam de wijkvernieuwing vanaf 2012 tot stilstand. Terwijl het Rijk zich terugtrok uit de wijkaanpak, legden gemeenten zich toe op de aanpak van sociale problemen achter de voordeur. De aandacht voor de leefbaarheid van wijken verslapte. Sociale (wijk)teams werden ingezet om kortdurende

passende individuele zorg en ondersteuning te bieden aan kwetsbare bewoners. De hoge werkdruk die complexe individuele hulpvragen met zich meebrengen, verhinderde serieuze aandacht en investeringen in meer opbouwwerk-achtige activiteiten.⁵ Woningcorporaties richtten zich, ingegeven door de herziening van de Woningwet (2015), vooral nog op vastgoedbeheer.

Bij gebrek aan mogelijkheden bij overheden, corporaties en andere partijen hoopte men op de inzet van bewoners. De wijkaanpak moest vorm krijgen *met, voor en door* bewoners. Om bewonersinitiatieven mogelijk te maken was 'uitnodigingsplanologie' nodig: gemeenten konden de situatie zo maken (faciliteren) dat initiatieven konden ontstaan en verder ontwikkelen, maar vervolgens moesten ze vooral 'op hun handen gaan zitten'.⁶ Van professionals in het sociaal domein vroeg dit om een andere manier van werken: ze moesten minder dienstverlenend en meer dienstbaar zijn.⁷ Met wisselend succes is geëxperimenteerd met nieuwe vormen van samenwerken en samen financieren. Allerlei bewonersinitiatieven kwamen tot bloei, maar een brede verbetering van de leefbaarheid in met name de kwetsbare wijken bleef uit. Want juist in kwetsbare wijken zijn bewonersinitiatieven vaak fragiel en is ondersteuning van sociale professionals nodig.⁸ Voor gemeenten bleek het niet altijd makkelijk om een balans te vinden tussen de initiatieven van bewoners en de aanpak van opgaven die institutionele partijen in een wijk zien.⁹

Het Rijk richt zich nu weer op kwetsbare wijken en gebieden. In regionale Woondeals en Regio Deals die het kabinet het afgelopen jaar sloot, zijn gebieden aangewezen met opgaven in de sfeer van de leefbaarheid. Met het Interbestuurlijk Programma Leefbaarheid en Veiligheid is in 2020 gestart met een gezamenlijke aanpak in zestien 'stedelijke

vernieuwingsgebieden'. Ook wil het Rijk "integrale ontwikkelingsmogelijkheden verkennen en beproeven om de leefbaarheid te verbeteren in gebieden met een combinatie en cumulatie van opgaven". Kennis en informatie over een gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid wordt samengebracht op het kennisplatform [WijkWijzer](#). Hier is ook informatie te vinden over het Leernetwerk Leefbaarheid en Veiligheid, dat wordt opgezet om gezamenlijk te leren over onderwerpen binnen dit bredere thema.

Het belang van de buurt

Hoewel de buurt belangrijk is in het leven van bewoners, moet ze niet overschat worden bij het aanpakken van maatschappelijke problemen.¹⁰ Sociologen wijzen er al lange tijd op dat er in buurten maatschappelijke problemen spelen, maar dat de oplossingen hiervoor deels buiten de buurt liggen. Een voorbeeld hiervan is werkloosheid. Dit concentreert zich soms in bepaalde buurten, maar het oplossen hiervan – het vinden van werk – ligt vaak buiten de buurt.

Ook is het de vraag hoe belangrijk de buurt precies is voor bewoners. De socioloog Van Doorn schreef in 1955 al dat er geen reden is om te denken dat een wijk (of buurt) een gemeenschap zou vormen, zich als gemeenschap zou laten plannen of een gemeenschap zou *moeten* zijn. Anno 2021 is de wereld nog veel verder open komen te liggen, zowel offline als online. Mensen verhuizen meer dan vroeger, in veel buurten wordt vooral gewoond, ouders en kinderen wonen verder uit elkaar, evenals vrienden en kennissen. Toch is de leefwereld van veel bewoners van kwetsbare wijken nog steeds klein. Mensen met een laag inkomen kampen met 'vervoersarmoede': ze hebben een beperkte actieradius en komen zelden buiten hun buurt. Voor hen is de woonomgeving ook de leefomgeving.

De buurt- of wijkcomponent wordt in de aanpak van maatschappelijke vraagstukken dan ook nog steeds zo belangrijk gevonden dat het in overheidsbeleid vaak een belangrijke plaats krijgt. Een voorbeeld is het Heel de Buurt-project van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ruim twintig jaar geleden. Onder de noemer 'lokaal sociaal beleid' moesten gemeenten taaie maatschappelijke vraagstukken als armoede, leefbaarheid, opvoeding, gezondheidsverschillen, marginalisering en sociale cohesie aanpakken. Het leidde onder andere tot de publicatie *In de ban van de buurt* (1998) van het toenmalige Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), een van de voorgangers van Movisie.¹¹ Meer recent startte het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het Programma Aardgasvrije Wijken, waarbij de opgave om van het aardgas af te gaan wijkgericht aangepakt wordt, omdat dit technisch en sociaal gezien een passend schaalniveau lijkt.¹² Ook het Aanjaagteam Ondermijning richt zijn vizier op buurten en wijken, omdat juist in kwetsbare buurten jongeren vaak op jonge leeftijd in de criminaliteit belanden.¹³

Nu zijn we opnieuw in de ban van de buurt. Dit wordt versterkt door de coronapandemie en de maatregelen om deze te bestrijden, die veel van de problemen in met name kwetsbare buurten heeft blootgelegd en versterkt, zoals eenzaamheid en werkloosheid.¹⁴ Daarnaast heeft deze crisis de buurt verder op de kaart gezet doordat de directe woonomgeving voor iedereen belangrijk werd omdat er minder gereisd kon worden en veel mensen thuiswerkten. Heel veel bewoners hebben in deze crisis het belang leren kennen van voor elkaar klaar staan en aandacht hebben voor elkaar. We zien de buurtcomponent opnieuw opduiken bij het verhogen van de vaccinatiegraad in kwetsbare wijken. Wie de bewoners daarvan met goede gerichte informatie wil bereiken, kan niet om de formele en informele sociale infrastructuur van de buurt heen.

Naar een breed gedragen buurtagenda

Maar ook voor de coronapandemie waren bewoners al volop betrokken bij hun woonomgeving en ontplooiden ze activiteiten om hun buurt te verbeteren – al zijn er grote verschillen tussen buurten in betrokkenheid en de mate waarin bewoners zelf dingen kunnen organiseren (zelforganiserend vermogen). Naast aandacht voor basale aspecten van ‘heel, schoon en veilig’ is er aandacht voor onderlinge steun en het delen van lief en leed. En voor de vraag of de buurt een aangename, veilige en stimulerende plek is om op te groeien en oud te worden. Buurtbewoners hebben ook duurzaamheid en klimaatadaptatie op hun netvlies gekregen. Sinds jaar en dag is bovendien zichtbaar dat bewoners op veel plaatsen niet op de overheid wachten, maar zélf het voortouw nemen om hun eigen woonomgeving te verbeteren en te verfraaien en zelf opdrachtgever worden van wijkbeleid.¹⁵ Belangrijke zaken betreffende de woonomgeving accepteren bewoners al lang niet meer op politiek bevel. Bewoners willen vanaf de start bij plannen betrokken worden en organiseren zich om zich daarover uit te spreken.

Na een periode van relatieve afwezigheid gaan veel gemeenten, woningcorporaties en andere partijen weer aan de slag in wijk en buurt. Maar hoe zorgen we dat de ideeën en lopende initiatieven van bewoners deel worden van de plannen en maatregelen van gemeenten en maatschappelijke organisaties? Immers, overheden maken plannen op basis van cijfers en beleidsstukken, terwijl bewoners ook veel ideeën hebben over wat er goed en minder goed is aan hun buurt en al met hun eigen initiatieven bezig zijn. Deze ideeën zijn bovendien gebaseerd op de lokale ervaring en kennis van het gebied van bewoners. Zij zijn de ultieme buurtgebruiker, veel meer dan de wijkprofessional.

Het opstellen van een buurtagenda is bij uitstek een geschikte methode om te waarborgen dat de wensen en behoeften van zowel bewoners als de gemeente en andere betrokkenen bij de buurt bij elkaar worden gebracht. Een buurtagenda zorgt voor een visie op de gewenste ontwikkeling van een

gebied die door alle belanghebbende partijen wordt herkend en erkend. Zo’n visie is essentieel om met een lange adem met alle betrokken partijen te werken aan leefbaarheids- en veiligheidsvraagstukken. Een gedeelde visie zorgt bovendien voor samenhang tussen projecten en interventies. Tot slot dient het een procesmatig doel: het in samenhang en gezamenlijkheid werken aan een toekomstbestendige buurt. Daarmee wordt versnippering en langs elkaar heen werken voorkomen.

Een buurtagenda brengt de beleving van een buurt door bewoners (de leefwereld, wij noemen dit het ‘binnenperspectief’ of ‘vertellen’) en de beelden die gemeenten en andere partijen (vanuit de systeemwereld, wij noemen dit het ‘buitenperspectief’ of ‘tellen’) samen. Uit recent onderzoek van Platform31 blijkt namelijk dat er vaak een kloof bestaat tussen deze perspectieven.¹⁶ Daardoor kan er weerstand, spanning en zelfs conflict ontstaan tussen bewoners en de gemeente en andere partijen. Een door alle betrokken partijen (breed) gedragen buurtagenda brengt leef- en systeemwereld dichterbij elkaar, ontdekt nieuwe vraagstukken in de buurt en komt met concrete plannen om wijk- en buurtopgaven in samenwerking aan te pakken.

Wat is een buurtagenda?

In deze publicatie zien we een buurtagenda als:

- een set concrete, haalbare afspraken en plannen om de buurt te verbeteren;
- ontwikkeld in co-creatie tussen bewoners, gemeente en andere partijen in de buurt;
- gebaseerd op relevante, up-to-date kennis en informatie, zowel uit als over de buurt.

Zeven bouwstenen voor een buurtagenda

Om bewoners, wijkprofessionals en beleidsmakers te helpen bij het opstellen van buurtagenda's, zijn Platform31 en Movisie samen met LSA bewoners en het LPB in 2020 een leertraject gestart. Dit vond plaats in het kader van het Interbestuurlijk Programma Leefbaarheid en Veiligheid. In drie online bijeenkomsten werden instrumenten toegelicht die gebruikt kunnen worden bij het maken van een buurtagenda en gingen we met elkaar in gesprek over de toepassing hiervan in de praktijk. We merkten dat er los van de instrumenten ook behoefte was aan breder inzicht in hoe je aan de gang kunt gaan met het maken van een buurtagenda. Daarom hebben we hier zeven bouwstenen voor ontwikkeld. Deze bouwstenen, die verderop in deze handreiking verder worden toegelicht, zijn:

1. Zoek de urgentie

2. Maak een buurtscan

3. Breng relevante partijen samen

4. Haal verhalen op

5. Verbind tellen en vertellen

6. Verbind ideeënvorming met gemeentelijk beleid

7. Stel de buurtagenda op

Leeswijzer

In deze handreiking wordt eerst meer uitleg gegeven over waaraan een buurtagenda moet voldoen om voldoende kwaliteit te hebben (hoofdstuk 2). In hoofdstuk 3 volgt een praktische beschrijving van de zeven bouwstenen en hoe deze kunnen worden toegepast. Dit wordt geïllustreerd met voorbeelden van praktijkcases waarin de bouwstenen inspirerend zijn toegepast. In de bijlagen worden het buitenperspectief en binnenperspectief toegelicht, met daarbij de meest relevante instrumenten die daarvoor gebruikt kunnen worden. Tot slot worden in de epiloog conclusies getrokken over het maken van een buurtagenda en wat daarbij komt kijken.

2 Voorwaarden

2. Waar moet een buurtagenda aan voldoen?

Welke perspectieven moeten in ieder geval worden meegenomen in een buurtagenda? Aan welke randvoorwaarden moet een buurtagenda voldoen om voldoende kwaliteit te hebben? En met wie stel je de agenda samen op?

Verbinden van perspectieven

Een buurtagenda is altijd een combinatie van cijfers (over de buurt, vanuit het buitenperspectief) en verhalen (uit de buurt, vanuit het binnenperspectief). Het is een methode om deze twee perspectieven met elkaar te verbinden. Namen die hieraan worden gegeven zijn buurt-, wijk- of gebiedsagenda's, buurtkaarten of wijkontwikkelings- of gebiedsplannen. Hoewel deze methoden van elkaar verschillen wat betreft opzet en vorm, vertonen ze ook grote overeenkomsten. Wat ze met elkaar gemeen hebben is dat ze erop gericht zijn om gezamenlijk tussen de betrokken partijen (zowel bewoners als gemeente en wijkprofessionals) plannen en afspraken te maken voor de toekomst van een buurt. In deze handreiking gebruiken we daarom voor dit soort methoden de generieke term 'buurtagenda'. In de bijlagen wordt nader ingegaan op het buitenperspectief en binnenperspectief, en worden instrumenten beschreven die gebruikt kunnen worden om hier zicht op te krijgen.

In de dagelijkse praktijk van gemeentelijke organisaties wordt het belang van cijfers regelmatig overgewaardeerd. Cijfers vertellen nooit het hele verhaal. Ze beschrijven ontwikkelingen, maar bieden geen inzicht in onderliggende processen of verklaringen. Soms onderschatten cijfers een ontwikkeling, zoals wanneer er sprake is van onderrapportage doordat zaken als een misdrijf vaak niet worden gemeld. Daarom moeten verschillende gegevens altijd in onderlinge samenhang worden bekeken en gewogen. De Britse Young

Foundation laat met haar *Community Strength Index* bijvoorbeeld zien dat er gebieden zijn die qua cijfers slecht scoren, maar wel een sterke gemeenschap blijken te hebben.¹⁷

Daartegenover staat dat verhalen alleen ook geen volledig beeld verschaffen. Cijfers kunnen verhalen onderbouwen of een bepaalde ernst meegeven, wat nodig kan zijn om een vraagstuk te agenderen. Denk bijvoorbeeld aan bewoners die aangeven steeds meer overlast te ervaren van verwarde personen op straat. Cijfers van de politie of (bijvoorbeeld) de WoonZorgwijzer¹⁸ kunnen deze verhalen bevestigen. Daarom is het van belang om ook verhalen op te halen van bewoners en wijkprofessionals, vanuit het binnenperspectief. Een buurtagenda gaat, kortom, niet alleen over tellen, maar evengoed over 'vertellen'.

Verbinden van partijen

Wie zijn er vervolgens nodig om een buurtagenda op te stellen? We onderscheiden drie groepen partijen die verbonden moeten worden om tot een breed gedragen buurtagenda te komen. Doorgaans zijn gemeenten daarbij de initiatiefnemer voor een buurtagenda, maar ook andere organisaties, zoals een woningcorporatie of bewoners, kunnen het initiatief nemen.

Betrokken partijen bij een buurtagenda

Vertegenwoordigers van het binnenperspectief

De bewoners en ondernemers, over wiens buurt beleid wordt gemaakt en in wiens woon- en werkomgeving maatregelen zullen plaatsvinden. Dit kunnen ook bewonersinitiatieven zijn die al bezig zijn met eigen initiatieven om opgaven aan te pakken.

Vertegenwoordigers van het buitenperspectief

De gemeente en andere maatschappelijke partners (zoals woningcorporaties en zorgorganisaties) die beleid maken en besluiten nemen in het collectief belang over gebiedsgerichte maatregelen en interventies.

Verbindende wijkprofessionals

Om aansluiting te zoeken bij wat er speelt in de buurt en in te spelen op de behoeften van de bewoners, moeten wijkprofessionals 'speelruimte' krijgen bij het ontwerp en uitvoering van een buurtagenda.¹⁹

Alle drie de partijen verbinden zich door hun betrokkenheid aan de buurtagenda. Voor de gemeente (en andere beleidsmakende instanties) in het bijzonder geldt dat zij zich ook committeert aan de buurtagenda die het resultaat is van het proces. Dat betekent niet dat alle wensen en ideeën hoeven te worden opgenomen, maar ze moeten wel worden erkend. Als deze partijen er niet uit komen, kan een onafhankelijke procesmanager of projectleider van toegevoegde waarde zijn. Ook kan een advies- of kennisinstelling aanvullende ideeën en kennis inbrengen. Binnen de groepen van drie partijen is het tot slot van belang dat er een diverse vertegenwoordiging is in wie betrokken zijn bij het opstellen van een buurtagenda. Dit om te voorkomen dat een beperkte

groep een te grote stem heeft in de buurtagenda. Bij bewoners kan dit gaan om meer en minder actieve bewoners, bij wijkprofessionals om het betrekken van collega's uit verschillende domeinen of sectoren.

Aandachtspunten en beperkingen

Met welke aandachtspunten en beperkingen moet je rekening houden bij het werken aan een buurtagenda? Het is belangrijk om te realiseren dat er beperkingen zijn aan wat data-instrumenten ons kunnen vertellen over een buurt. Waar kwantitatieve bronnen op het laagste schaalniveau tekortschieten, bieden kwalitatieve methoden soelaas.

Schaalniveaus van informatie

Om beleidsprogramma's op landelijk of stedelijk niveau in te richten, worden vaak statistische informatiesystemen gebruikt die jaarlijks of tweejaarlijks geactualiseerd worden. Denk aan landelijke monitoren als de Leefbaarometer (BZK) of de jaarlijkse corporatiemonitor van Aedes. Ook op gemeentelijk niveau wordt bepaalde informatie jaarlijks of tweejaarlijks verzameld, zie bijvoorbeeld de lokale gezondheidsmonitoren van GGD's.²⁰ Dalen we af naar het niveau van de buurt, het dorp, delen van buurten of nog zelfs de straat, dan is relevante statistische informatie meestal slechts beperkt beschikbaar. Dat kan liggen aan privacywetgeving of bijvoorbeeld aan een te kleine steekproef in een buurt om een waarheidsgetrouw gemiddelde te weerspiegelen. Mocht er geen buurtinformatie beschikbaar zijn op bepaalde thema's, dan kan met enige voorzichtigheid toch informatie op het hogere schaalniveau (bijvoorbeeld van de wijk) worden benut. Onontkoombaar is dat op de lagere schaal niveaus de afhankelijkheid van kwalitatieve informatiesystemen toeneemt. Denk aan een maandelijks periodieke buurtschouw door wijkprofessionals en actieve wijkbewoners die snel kunnen reageren op plotselinge veranderingen.

Actuele, beleidsrelevante informatie

Een adequate buurtagenda bevat informatie die up-to-date is; verouderde informatie hindert immers de effectiviteit van beleid. Idealiter bevat een wijkprofiel of buurtagenda informatie waar via gebiedsgericht beleid actie op kan worden ondernomen. Het verzamelen van informatie dient nooit een doel in zichzelf te zijn. Wees je ervan bewust dat sommige statistieken snel kunnen verouderen, zeker op lagere schaalniveaus. Bovendien kan de actualiteit *binnen* een data-instrument sterk kan verschillen. De ene indicator kan in 2021 zijn bijgewerkt, terwijl de laatste update van een andere indicator uit 2016 kan komen. Voorzichtigheid is daarom geboden.

Een passend referentiekader

Bij het interpreteren en beoordelen van gegevens over een gebied wordt altijd gebruikgemaakt van een bepaalde 'bril' of referentie. Vaak worden buurtcores vergeleken met het stedelijk gemiddelde, met de historische ontwikkeling van het gebied of met de situatie in andere, vergelijkbare buurten. Het is belangrijk dat gemeenten en andere partijen met zorg op zoek gaan naar een passend referentiekader: ze moeten 'een gevoel voor getallen' ontwikkelen.²¹ Of zoals Johan Cruijff zei: "Je gaat het pas zien als je het doorhebt."²² Wie zich blindstaart op getallen alleen, of uitsluitend kijkt naar het landelijke of stedelijke gemiddelde, dreigt de ogen te sluiten voor wat er werkelijk speelt in een buurt.

Aandacht voor wat moeilijk kwantitatief in kaart brengen is

Beleidsinstrumenten leunen vaak op geijkte indicatoren, zoals inkomen, opleidingsniveau en gegevens over de bevolkingssamenstelling en de woningvoorraad. Deze cijfers zijn nuttig om trends te signaleren en daardoor een vinger aan de pols te houden. Niet alle vraagstukken laten zich echter gemakkelijk met vragenlijsten en statistische bestanden in kaart brengen. Denk aan zaken als ondermijnende criminaliteit of onderhuidse spanningen tussen verschillende groepen buurtbewoners, die een stempel kunnen drukken op het leefklimaat van (delen van) een buurt. Kortom: er zijn grenzen aan hoeveel cijfers ons kunnen vertellen over een buurt.

Over het algemeen bestaat de neiging om aspecten die gemakkelijk meetbaar zijn te bevoordelen boven minder grijpbare en kwantificeerbare, maar wél wezenlijke aspecten van de leefbaarheid van wijken. Dat betreft ook positieve zaken als voor elkaar klaar staan, elkaar een beetje helpen of vriendelijk groeten. Het is waardevol om verder te kijken dan conventionele, veelal statistische indicatoren en oog te ontwikkelen voor aspecten die van belang zijn voor de kwaliteit van leven in een buurt. Buurtwerkers, corporatiemedewerkers en wijkagenten laten zich in hun dagelijkse werk niet zozeer leiden door beleidsmatige statistische indicatoren als 'achterstandsscores', maar door allerlei 'alternatieve indicatoren' zoals we die in overstaande lijst op een rijtje hebben gezet (niet uitputtend). Ze letten op permanent gesloten gordijnen, verwaarloosde voortuinen, ontbrekende naambordjes, hangplekken, het onderhoud van voor – en geveltuintjes, het onderhoud en de aan- of afwezigheid van straatmeubilair, het gebruik van trapveldjes en voetbalkooien, et cetera. Wijkprofessionals zien heel veel. Het is belangrijk dat hun waarnemingen ook in een buurtagenda een plek krijgen.²³

Alternatieve indicatoren

– Afvalcontainers	– Oogcontacten
– Buiten zitten	– Oranje-straatversiering (bij EK of WK)
– Fietsbeugels	– Rollators en scootmobielen
– Geluiden/lawaai	– Schuttingen
– Gordijnen	– Spelende kinderen
– Groeten	– Straatmeubilair
– Hangplekken	– Straat- en zwerfvuil
– Hazenpadjes	– Tuintjes
– Leegstand	– Trap- en sportveldjes
– Naambordjes	– Verkeersdrempels
– Na tien	

Zie o.a. Engbersen, R., Eggermont, J., Sprinkhuizen, A., & Gabriels, R. (Reds.). (1998). *Indicatoren van A tot Z. Van achterstandsscores tot zwervkatten*. Utrecht: NIZW.

Verwachtingsmanagement en transparantie

Het is van belang om als initiatiefnemer of begeleider van het maken van een buurtagenda transparant te zijn richting de andere deelnemende partijen. Bijvoorbeeld over welke capaciteit en middelen er zijn om vraagstukken in de buurt aan te pakken. Door dit verwachtingsmanagement worden teleurstellingen bij betrokken partijen voorkomen. Dan is het bovendien meteen duidelijk als bepaalde vraagstukken mogelijk niet door de gemeente of een andere organisatie uitgevoerd kunnen worden, en bewoners en ondernemers dit zelf kunnen oppakken als zij dit belangrijk vinden. Andersom kunnen bewoners en ondernemers ook aangeven hoeveel zij wel en niet kunnen doen.

Tijdsinvestering door betrokken partijen

Een buurtagenda opstellen kost tijd. Hoeveel precies, hangt af van de diepgang, hoeveelheid thema's, ambities en doelstellingen die je nodig acht voor de buurtagenda. Je kunt ook kiezen hoe uitgebreid je de verschillende bouwstenen voor het maken van een buurtagenda wilt invullen. Ook met een enkele gerichte actie per bouwsteen kan een buurtagenda worden gemaakt. Gemiddeld genomen zit de meeste tijd in het overleggen met andere betrokken partijen, het doen van een buurtscan en het verzamelen van verhalen.

Verbinding met beleid en uitvoering

Om te voorkomen dat de ambities en afspraken uit de buurtagenda niet worden nageleefd, is het belangrijk om aansluiting te zoeken bij bestaand beleid. Door te weten waar de verschillende sectoren op het gemeentehuis en andere betrokken organisaties in de wijk mee bezig zijn, kunnen verbindingen worden gelegd tussen beleidsagenda's en de buurtagenda. Andersom helpt het om beleidsmakers en uitvoerders mee te nemen in het proces van de buurtagenda, zodat zij ook gevoel krijgen voor wat er speelt in de buurt. Zo wint de buurtagenda aan belang en wordt het geen 'papieren tijger'.

Randvoorwaarden

Bij de keuze van de instrumenten die inzicht geven in (aspecten van) de leef- en woonkwaliteit van buurten en wijken is het belangrijk bij de start te kijken of ze aan een aantal randvoorwaarden voldoen. Niet alle instrumenten zijn geschikt. Dit geldt zowel voor de instrumenten die ingezet worden bij het invullen van het buiten- als het binnenperspectief. In het ideale geval beschikken ze over de volgende kernkwaliteiten:

Begrijpelijk en gebruiksvriendelijk voor beoogde doelgroepen

Niet alleen data-analisten, ook de wijkprofessional en de geïnteresseerde bewoner moet overweg kunnen met het instrument en de uitkomsten (gebiedsanalyse, factsheet, et cetera) van het instrument. Het instrument moet dus snel eigen gemaakt kunnen worden en data op een begrijpelijke wijze presenteren.

Adequate professionele ondersteuning

De praktijk wijst uit dat de ondersteuning van een professional nodig is. Van tevoren moet goed worden gezien welke expertise nodig is. Gaat het om procesondersteuning, ondersteuning bij het verzamelen van informatie (bijvoorbeeld hoe te interviewen of observeren) of technische praktische hulp bij het invoeren van gegevens, het maken van analyses, trekken van conclusies en het schrijven van eindrapportages? Wat kunnen bewoners zelf doen en waarbij hebben ze ondersteuning nodig?

In korte tijd uit te voeren

Het is belangrijk te benadrukken de tijd te nemen voor het maken van een buurtagenda. Zorgvuldigheid is belangrijk. Toch zijn we van mening dat het mogelijk is om met een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve instrumenten de klus in relatief korte tijd te klaren. We wijzen op het aspect van snelheid omdat het belangrijk is energie en urgentie van bewoners vast te houden. Het is daarom goed die instrumenten te kiezen die in een beperkte tijdspanne uitgevoerd kunnen worden.

Mix van 'harde' en 'zachte' cijfers

Om zicht te krijgen op wat er leeft in gebieden kunnen instrumenten gebruikmaken van 'harde' en 'zachte' cijfers. Harde cijfers, zoals data over de demografie, criminaliteit en woningmarkt, zijn er in overvloed. Maar beleavingsdata is minstens zo belangrijk om te weten wat er speelt in een gebied. Gemeenten moeten vaak zelf aan de slag om dit soort zachte cijfers te verkrijgen, bijvoorbeeld door een tweejaarlijkse vragenlijst uit te zetten. Een combinatie van beide soorten data in één instrument geeft een kwaliteitsimpuls.

Inclusief

Het is een randvoorwaarde die anno 2021 steeds prominenter opduikt. De buurtagenda wint aan autoriteit als men erin slaagt niet alleen de vaste kring van actieve bewoners erbij te betrekken, maar zoveel mogelijk groepen die in de buurt wonen. Juist ook de groepen met een migratieachtergrond, de bewoners met beperkingen, ouderen én jongeren, hoger én lager opgeleiden, LHBTI's. Vooral ook de groepen die zich niet altijd even gemakkelijk laten bereiken en aanspreken. Instrumenten die juist hún inbreng naar boven weten te halen, geven een belangrijke meerwaarde aan de resultaten van een buurtagenda.

3. Zeven bouwstenen voor een buurtagenda

Om bewoners, wijkprofessionals, beleidsmakers en anderen die een buurtagenda willen maken op weg te helpen, hebben we zeven bouwstenen ontwikkeld. Door het doorlopen van de zeven bouwstenen op een manier die past bij de buurt, kom je tot een samenhangende, door alle betrokken partijen gedragen buurtagenda.

Er bestaat geen vast stappenplan voor het opstellen van een buurtagenda. Vaak is er een gestructureerde (gezamenlijke) werkwijze, gebaseerd op een combinatie van cijfers, gemeentelijke beleidsambities, 'warme duiding' van statistische gegevens op basis van gesprekken in de buurt en aanvullende informatie van bewoners, ondernemers en professionals uit de buurt.²⁴ Soms wordt er vooral improviserend te werk gegaan. Wel zijn er drie fasen te onderscheiden in het maken van een buurtagenda (zie tabel 1).

Tabel 1: De drie fasen van de buurtagenda

Fase	Subdoelstelling
Analyse	1. Samen kansen en problemen in een buurt identificeren 2. Samen (strijdige) belangen, wensen en ambities in beeld brengen
Visie	3. Consensus bereiken over urgentie en aard van de opgaven 4. Consensus bereiken over kansen, oplossingen en maatregelen
Agenda	5. Maatregelen, afspraken en resultaten vastleggen in een buurt-agenda

Het ligt voor de hand om de drie fasen in deze volgorde te doorlopen. Tegelijkertijd is het een iteratief proces waarin je regelmatig terugkeert om stappen

opnieuw uit te voeren of aan te vullen. De kracht van een buurtagenda zit in de actualiteit en de relevantie. Daarom is het wenselijk om periodiek (bijvoorbeeld elke drie jaar) na te gaan of de buurtagenda een nieuwe versie nodig heeft en welke fasen daarvoor opnieuw moeten worden doorlopen. De zeven bouwstenen zijn een verdere uitwerking van deze fasen, en leggen het accent meer op de analysefase en de instrumenten die kunnen worden gebruikt om informatie te verzamelen.

De bouwstenen worden in dit hoofdstuk stuk voor stuk verder toegelicht. Aan het eind van iedere bouwsteen staan vragen voor het zetten van de juiste stappen om te komen tot de buurtagenda.

1. Zoek de urgentie

2. Maak een buurtscan

3. Breng relevante partijen samen

4. Haal verhalen op

5. Verbind tellen en vertellen

6. Verbind ideeënvorming met gemeentelijk beleid

7. Stel de buurtagenda op

1. Zoek de urgentie

Een goed startpunt voor het maken van een buurtagenda is een gevoel van urgentie dat ervaren wordt door meerdere partijen. Bewoners die aan de bel trekken vanwege overlast of onveiligheid, een gemeenteraad die zich roert of een schokkend incident zijn voorbeelden van ontwikkelingen die de noodzaak van een buurtagenda kunnen onderstrepen. Urgentie kan ook een positieve oorsprong hebben, zoals een bewonersinitiatief om de wijk te verduurzamen of de openbare ruimte op te knappen. Wanneer er weinig aan de hand is in een buurt, bewoners overwegend tevreden zijn en de gemeente geen ingrijpende plannen heeft, is het de vraag of een buurtagenda als methode nodig is. Dan is het ook mogelijk om voor een minder uitgebreide methode te kiezen. Dat kan van alles zijn, zoals een reeks buurtbijeenkomsten organiseren of door het wijkteam verhalen van bewoners en wijkprofessionals op laten halen.

Zodra een collectief gevoel van urgentie is geconstateerd, kan de stand van de buurt op worden gemaakt. De gemeente kan, als hoeder van het collectief belang, een centrale rol spelen in het signaleren en verbinden. Een andere partij kan dit ook doen, maar moet dan wat voorzichtiger te werk gaan aangezien zij niet per definitie het collectief belang behartigen. Het gevoel van urgentie moet bevestigd worden, door het te staven met harde cijfers (statistieken) en te duiden met zachte gegevens (verhalen van bewoners en professionals). Onderstaande voorbeelden laten zien hoe een gemeenschappelijk gevoel van urgentie het startpunt vormde van een wijkaanpak.

Het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) komt voort uit het advies van de commissie Deetman/Mans, die begin 2011 vaststelde dat de sociaaleconomische problemen op Zuid in omvang en intensiteit ongekend waren voor Nederland. Door te spreken van on-Nederlandse problematiek benadrukte de commissie de urgentie van een twintigjarig programma. Voor alle partijen op Zuid was acuut duidelijk dat er actie nodig was.

In 2016 kwam de Zaanse wijk Poelenburg in het nieuws vanwege een 'treitervlogger'. De leefbaarheid in Poelenburg kwam door de landelijke aandacht onder een vergrootglas te liggen. Dit was de opmaat voor het Pact Poelenburg Peldersveld: een brede langetermijnaanpak waarvoor de gemeente actief in gesprek ging met bewoners en partijen in de twee wijken.

Van 2015 tot 2018 maakte Bospolder-Tussendijken (BoTu) in Rotterdam deel uit van een focusaanpak: een aanpak in opdracht van het college van B en W waarbij extra werd geïnvesteerd in dit gebied. In diezelfde periode lieten bewoners, ondernemers en wijkorganisaties allerlei initiatieven zien, onder meer om de wijk duurzamer te maken. In het programma Veerkrachtig BoTu 2018-2028 ligt de nadruk op het benutten van deze positieve energie. De energietransitie is een verbindende factor: de aanpak wil bewoners veerkrachtiger maken en de wijk voorbereiden op veranderingen als gevolg van de klimaatcrisis.

Aan de slag met deze bouwsteen

Neem een buurt in gedachten waarvoor je een buurtagenda wilt maken. Beantwoord de volgende vragen om na te gaan waar de urgentie ligt in deze buurt:

- Op welk onderwerp (zoals overlast, eenzaamheid, veiligheid) wordt veel urgentie gevoeld door bewoners, wijkprofessionals en/of beleidsmakers?
- Welke onderwerpen spelen er vooral volgens jou? Is er bijvoorbeeld recent iets in het nieuws geweest? Is er een incident geweest? Is er een urgent probleem? Of is er juist een positieve ontwikkeling geweest?
- Als je dit niet weet, hoe kom je hier dan achter? Kun je informatie opzoeken of met bepaalde organisaties of personen in gesprek gaan hierover?

2. Maak een buurtscan

Gegevens als 'In 2018 leefde 23% van de huishoudens in de buurt onder de armoedegrens' of 'De afgelopen tien jaar daalde het percentage bewoners dat de eigen gezondheid als 'goed' beoordeelt van 63% naar 59%' bieden een aanknopingspunt om met partijen in de buurt in gesprek te gaan. Dit soort gegevens bepaalt voor een deel waar buurtbeleid en buurtagenda's het beste op gericht kunnen worden.

Het verzamelen van basisgegevens is dus een logische bouwsteen om te komen tot een buurtagenda. Maar hoe ga je om met cijfers? Waar zijn kwalitatief goede cijfers te vinden? Hoe kun je er betekenis uit halen? Dit is in de praktijk niet altijd eenvoudig. Bovendien zijn cijfers niet neutraal, er kunnen vooroordelen in verscholen zitten of fouten in gemaakt worden. In deze bouwsteen lichten we toe hoe je een snelle buurtscan kunt maken met behulp van bestaande kwantitatieve instrumenten. In het hoofdstuk 'Buitenperspectief' zijn de functies van deze instrumenten beschreven en meer voorbeelden te vinden.

Buurtscan in twee stappen

Voor het maken van een buurtscan kun je starten met een globale scan, waarna je over specifieke onderwerpen meer gegevens kunt verzamelen. Beide stappen kun je meer of minder uitgebreid doen, en daarmee bepalen hoeveel tijd je erin steekt.

Stap 1 Globale scan: Krijg met openbare bronnen snel algemeen beeld van leefbaarheid

Om een algemeen beeld te krijgen van de leefbaarheid in een buurt zoek je naar actuele informatie over kernstatistieken op buurniveau in betrouwbare

bronnen. Raadpleeg eerst de [Leefbaarometer](#) om een algemeen beeld van de leefbaarheid te vormen. Bekijk daarna kernstatistieken op buurniveau bij [CBS in uw Buurt](#) (demografie, wonen, inkomen en sociale zekerheid, opleiding en voorzieningen) en in de [Wijkmonitor](#) (demografie, onderwijs, arbeid en inkomen, wonen en woonomgeving, zorg en welzijn en criminaliteit).

Stap 2 Verdiepingsslag: Verken zorgwekkende indicatoren en mogelijke kansen

Na de globale scan kun je een verdiepingsslag maken door via [CBS in uw Buurt](#) in te zoomen op specifieke gegevens over de volgens jou meest belangrijke onderwerpen. Dit kunnen onderwerpen zijn waar veel urgentie op wordt gevoeld in positieve of negatieve zin, of die opvallend scoren qua cijfers. Kijk indien relevant ook naar aanvullende databronnen over specifieke thema's zoals veiligheid, gezondheid en welzijn, politieke voorkeur, wijk economie, groen, energielabels, energiegebruik, enzovoort. Meer informatie hierover is te vinden in de bijlage over het buitenperspectief.

Nadat je deze buurtscan hebt gemaakt, kun je later indien gewenst extra cijfers opzoeken. Bijvoorbeeld als in gesprek met bewoners vragen opkomen over een onderwerp, of wanneer een partij waarmee je samen aan de buurtagenda werkt vragen stelt of aanvullende bronnen kent. Zo verrijk je steeds je beeld van de buurt.

Aan de slag met deze bouwsteen

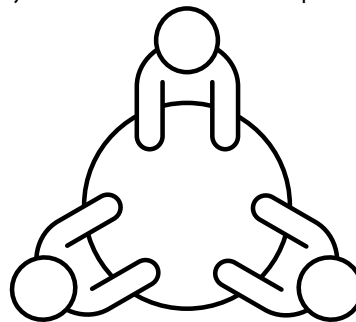
- Welk cijfermateriaal heb je al?
- Over welk (urgent) onderwerp zou je meer cijfermateriaal willen verzamelen?
- Zijn er andere onderwerpen waarover je meer cijfers wilt verzamelen?
- Welk data-instrument wil je daarvoor als eerst raadplegen?

3. Breng relevante partijen samen

Voor het maken van een buurtagenda gaat het er níet om zoveel mogelijk partijen bij elkaar te brengen, maar juist om de meest relevante en gedreven sleutelpersonen om de tafel te krijgen. Als partijen zich er uitsluitend plichtmatig aan verbinden, heeft het maken van een buurtagenda weinig bestaansrecht. In de afbeelding hieronder zitten drie personen aan een ronde tafel. De ronde tafel is het symbool van een niet-hiërarchische situatie – geen van de aangeschoven partijen heeft een machtspositie. De ronde tafel staat tegenover de vergadertafel; daar is hiërarchie bijna altijd aanwezig. De ronde tafel geeft de ideale situatie weer, die zich niet altijd voor zal doen. Vaak heeft de gemeente of een corporatie toch het laatste woord. Niettemin, als een gemeente succesvol iets gedaan wil krijgen met de uitkomsten van een opgestelde buurtagenda, dan is het in haar belang de inbreng van bewoners heel serieus te nemen en mogelijk leidend te laten zijn. Belangrijk is dat de gemeente voornemens is, en dat ook uitsprekt, zich te committeren aan de plannen en afspraken van de buurtagenda.

De drie personen in de afbeelding staan voor drie onmisbare partijen bij het maken van een buurtagenda: (1) de buurtbewoners en hun informele netwerken, (2) de gemeente en (3) professionals van relevante maatschappelijke organisaties. Niet altijd is een partij tot één van de drie onderscheiden partijen te herleiden. Je kunt een winkeliersvereniging of een Bedrijfsinvesteringszone (BIZ) tot het informele netwerk van bewoners rekenen (1), maar ook als een relevante maatschappelijke organisatie beschouwen (3). Ga dus pragmatisch om met het invullen van de drie categorieën.

Beperk het contact niet tot één moment

Het contact met deze relevante en gedreven partijen of personen hoeft zich hierbij niet te beperken tot één contactmoment (liever niet, zelfs). Zoals eerder aangegeven, is het maken van een buurtagenda een iteratief proces waarbij je soms een stap vooruit doet en dan weer een paar stappen terug, om bijvoorbeeld nieuw opgekomen informatie op te halen. Daarom kan het goed zijn om op verschillende momenten contact te hebben. Hier bestaat geen vaste vorm voor en hangt af van de betrokken partijen en het onderwerp. Zo kan een woningcorporatie die cijfers in huis heeft over een buurt bijvoorbeeld bij de buurtscan betrokken zijn, maar ook bij het ophalen van verhalen bij buurtbewoners actief zijn en meehelpen met het opstellen van de buurtagenda.

Kijk verder dan de vaste harde kern – werf inclusief

Bij het maken van een buurtagenda zijn in het ideale geval buurtbewoners betrokken die verbonden zijn met verschillende netwerken in de buurt. Buurtbewoners identificeren zich met initiatiefnemers met een vergelijkbare achtergrond – waar ze letterlijk en figuurlijk eenzelfde taal mee delen. Denk inclusief – zie de ouderen, de jongeren, de bewoners met een migratieachtergrond, de lager- en hogeropgeleiden, de homostellen, de hondenbezitters, de pleintjesvoetballers et cetera.

Afhankelijk van thema bepaal je wie relevante deelnemers zijn

Breng en benader per thema waar de buurtagenda zich op richt relevante deelnemers. In onderstaande tabel hebben we een aantal mogelijke thema's voor een buurt opgesomd (niet uitputtend). Bij ieder thema horen andere relevante partijen. Het is de kunst die relevante partijen steeds te vinden en vervolgens rond de tafel te krijgen.

Mogelijke thema's voor een buurtagenda

- Opgroeien en opvoeden in de buurt – jeugd en jongeren
- Oud worden in de buurt
- Een groene, klimaatadaptieve, duurzame buurt
- Een veilige, verkeersvriendelijke buurt
- Een gezonde, beweegvriendelijke buurt
- Een dementievriendelijke buurt
- Een attente, zorgvriendelijke buurt

Het is daarnaast belangrijk oog te hebben voor de dynamiek in de sociale basis of infrastructuur van buurten. Betrek wijkprofessionals van maatschappelijke organisaties die daar zicht op hebben.

De traditionele buurthuizen en algemene voorzieningen zijn veelal weggefallen door bezuinigingen. Maar daar staat de inbreng van andere nieuwe partijen tegenover, bijvoorbeeld kringloopwinkels met een sociale buurtfunctie, en ook religieuze organisaties. In veel superdiverse buurten spelen ze een belangrijke rol.

Elke partij brengt in het proces van het maken van een buurtagenda zijn eigen belangen en ambities in, heeft een eigen agenda. Het afstemmen van die belangen en ambities is de opgave, ook al zijn ze soms tegenstrijdig. Weeg de verschillende belangen en probeer tot een compromis te komen. Betrokken partijen reiken hun expertise en ervaringsdeskundigheid aan ('brengen'), maar proberen ook in het compromis zoveel mogelijk eigen ambities een plek te geven ('halen'). Een afgewogen buurtagenda vraagt om de inbreng van de drie centrale partijen. Wil je verschil maken in de buurt, dan moet je het echt samen doen.

Aan de slag met deze bouwsteen

- Welke partijen zijn actief in de buurt?
- Met welke van deze organisaties of personen zou je graag samenwerken aan de buurtagenda?
- Waar kun je nieuwe verbindingen leggen tussen partijen die nog niet samenwerken?

4. Haal verhalen op

Een buurtagenda is ook via narratief onderzoek in te vullen. Dat wil zeggen door middel van ervaringen uitgedrukt in verhalen van individuele partijen in de buurt. In de eerste plaats verhalen van buurtbewoners, maar mogelijk ook verhalen van lokale ondernemers, de wijkagent, schooldirecteur, buurtpastor, wijkbeheerder van de woningcorporatie, professionals van het wijkteam of de coördinator van de voedselbank. De uitdaging is om ook bewoners aan het woord te laten die niet snel gehoord worden en zeker niet snel in raden of commissies zitting nemen. Het is belangrijk hen te laten vertellen, omdat onderzoek er terugkerend op wijst dat veel goedbedoeld beleid niet terecht komt bij de personen die dat het hardst nodig hebben. Hun verhalen kunnen de trefzekerheid van lokaal sociaal beleid verbeteren.

In het geval van narratief onderzoek is het onmogelijk iedereen aan het woord laten. Het gaat immers om gedetailleerde individuele verhalen. Het is daarom van belang om vooraf een gemotiveerde keuze te maken van wie je het verhaal wilt optekenen – rekening houdend met de meerstemmigheid in de wijk en door ook een stem te geven aan gemarginaliseerde groepen in de wijk.

De verhalen kunnen worden geconstrueerd aan de hand van uiteenlopende gegevens, zoals interviews, foto's, observaties, indicatoren en andere vormen van kwalitatieve data. Narratief onderzoek vraagt deskundigheid in het afnemen van interviews om verhalende aspecten naar voren te halen, voor het leggen van verbanden (causaliteit) en om betekenis te geven aan de ervaringen (benoemen van helpers en tegenstanders, positieve krachten en negatieve krachten).²⁵ Verhalen worden meestal achteraf chronologisch geordend (eerst dit, toen dat) op een manier die kan afwijken van het letterlijke verhaal.²⁶

De opgave van narratief onderzoek is een groter buurtverhaal te maken, dat recht doet aan alle opgetekende individuele verhalen. Wat zijn gedeelde thema's? Welk streven wordt door alle geïnterviewden gedeeld? Of zijn er verschillende doelen aan te wijzen? Wie zijn de hoofdpersonen in het verhaal? Krijgen sommige personen een te grote hoofdrol toebedeeld of juist te klein? Waar liggen kansen, waar aanknopingspunten? Hoe worden tegenkrachten overwonnen? Op dit type vragen kan een narratieve analyse antwoord geven. Vervolgens is het belangrijk om dit meer algemene buurtverhaal te delen met de buurtbewoners en andere relevante personen die aan het woord zijn gekomen, om te toetsen of het verhaal recht doet aan hun inbreng.

Narratief onderzoek kan ook uitmonden in een theatervoorstelling. Een interesse methodiek om tot een theatervoorstelling te komen is Participatief Drama. Deze theatervorm beoogt de positie van kwetsbare mensen in de samenleving te verbeteren. Denk daarbij aan mensen met psychosociale problemen, bewoners van een probleemwijk, mensen met een verstandelijke beperking, en mensen die tegen de armoedegrens aan leven. Met een facilitator verkent de groep gezamenlijk welke thema's voor hen belangrijk zijn. Thema's worden uitgediept door er scènes van te maken en uiteindelijk een zogenaamde Forumtheater-voorstelling. In een dergelijke voorstelling wordt het publiek – stakeholders, familieleden, buurtbewoners – actief betrokken. Publiek en spelers gaan de confrontatie aan, juist om de maatschappelijke positie van de spelers te verbeteren.²⁷

Storytellingmethode Zoetermeer

In de Zoetermeerse wijk Meerzicht startte de gemeente met een wijkverkenning. Om in gesprek te komen met bewoners werd gebruik gemaakt van een storytellingmethodiek. De methode helpt om laagdrempelig en open met bewoners in gesprek te gaan. De 'storyteller' verzamelt eerst bouwstenen voor het verhaal door in gesprek te gaan

met de betrokkenen. De verzamelde verhalen geven een unieke inkijk in hoe bewoners betekenis geven aan hun directe woon- en leefomgeving. De rode draden uit deze verhalen helpen de gemeente om kansen en knelpunten te destilleren.

Meer informatie is te vinden op de website van [Platform31](https://platform31.nl).

Aan de slag met deze bouwsteen

- Welke narratieve methoden spreken je aan om verhalen op te halen in deze buurt en waarom?
- Via de storytellingmethode (narratief onderzoek) of liever middels een theatervorm?

5. Verbind tellen en vertellen

Een buurtagenda verbindt het buitenperspectief (statistieken) met het binnenperspectief (interviews, observaties, beelden en verhalen uit de buurt). Cijfers en verhalen hebben elkaar nodig. Ze corrigeren elkaar en vullen elkaar aan. Bovendien: niet alles is in statistieken te vangen, zoals de reputatie van een wijk, het voor elkaar klaar staan of onderhuidse spanningen tussen groepen in de wijk. Over het algemeen bestaat de neiging om kwantificeerbare aspecten te bevoordelen boven minder grijpbare aspecten. Deze laatste zijn echter wezenlijke aspecten die van belang zijn voor de leefbaarheid van een wijk. Statistieken geven inzicht in een feitelijke stand van zaken en brengen maatschappelijke ontwikkelingen in beeld, maar geven geen verklaringen of inzicht in oorzaken. Warme duiding van statistische gegevens is daarom noodzakelijk. Wonen in een buurt met een veiligheidsscore van -3,8 zegt niet zoveel. Het vertelt niets over de leefomstandigheden in een buurt of hoe de mensen die er wonen de buurt ervaren. Verhalen zorgen voor uitwerking en detaillering. Bijvoorbeeld: “Jongeren zorgen hier in de buurt voor veel overlast. Er lijkt soms een guerrilla gaande tussen politie en jeugd. Er is geen respect voor anderen.” Of: “Ik woon in een levendige, gezellige multiculturele buurt.” Beide citaten kunnen over een buurt gaan met dezelfde veiligheidsscore, maar de duiding en problematiek is anders. Bij alleen baseren op cijfers mis je belangrijke inzichten en nuanceringen.

Verder is het goed te realiseren dat statistieken altijd afgezet worden tegen een gemiddelde norm. De buurt die onder dat gemiddelde uitkomt, krijgt vervolgens het etiket ‘probleembuurt’ of ‘aanpakbuurt’ opgeplakt. Terwijl de bewoners hun eigen buurt minder problematiseren, omdat er sprake is van een buurtcultuur waarin enige lawaaiigheid, buiten sleutelen aan auto’s, sociaal contact in voortuintjes en een rommelig aanzien getolereerd en

gewaardeerd worden. Buurtverhalen kunnen die eigen verhalen naar boven halen en leefbaarheidsstatistieken nuanceren of onderbouwen.

Tot slot zijn statistieken niet beschikbaar op straat- of portiekniveau. Geruststellende statistieken op buurt- of postcodeniveau verbloemen soms dat juist op de laagste schaalniveaus de leefbaarheid ernstig onder druk staat. Buurtverhalen brengen dat in beeld. Een overlastgevend gezin, een pand waar gedeald en gebruikt wordt of andere tekenen van wanorde zullen dan naar voren komen.

Kom Loosduinen

In de Haagse wijk Kom Loosduinen heeft projectleider van de wijkagenda eerst gegevens over de wijk onderzocht. Vervolgens zijn verhalen uit de wijk opgehaald bij wijkbewoners met een groot netwerk in de wijk, is er met hen een filmpje gemaakt en zijn er wijktafels gehouden met alle stakeholders in de wijkagenda. Tot slot werden er een bewonersavond en een feest georganiseerd. Op deze manier werden tellen en vertellen verbonden in de totstandkoming van de wijkagenda. Lees meer over deze aanpak in het kader ‘Wijkagenda’s Den Haag’.

Aan de slag met deze bouwsteen

- Wat wil je doen om tellen en vertellen met elkaar te verbinden?
- Welke aspecten uit de voorbeelden vind je interessant om toe te passen in jouw buurt?

Dorpsspiegel

Met een dorpsspiegel maken dorpsbewoners de stand van zaken in hun dorp op. Het dorp houdt zichzelf letterlijk een spiegel voor. Wat gaat goed, wat gaat niet goed? Welke ontwikkelingen zijn positief, welke negatief? Aan de hand van cijfers, woorden en foto's wordt het verhaal van het dorp verteld. Daarmee worden 'tellen' en 'vertellen' met elkaar verbonden. In deze combinatie van kennisbronnen onderscheidt de dorpsspiegel zich van andere monitoren. Door een brede enquête in de dorpen te houden en die aan te vullen met onder meer groepsgesprekken, foto's en interviews, kunnen dorpen, gemeenten en instellingen op een onderbouwde manier met elkaar in gesprek gaan en belangrijke onderwerpen bij elkaar op de agenda zetten. De dorpsspiegel is gemaakt om dorpsbewoners een instrument in handen te geven dat hen kan helpen bij het verbeteren van hun dorp. In de dorpsspiegel kunnen de verschillende partijen lezen wat voor dorpsbewoners zwaar weegt en telt. Wat vinden zij waardevol, waar ergeren zij zich aan? De dorpsspiegel is ook een geschikt instrument voor dorpen om periodiek te bekijken in hoeverre het gevoerde beleid vruchten afwerpt. De dorpsspiegel is ontwikkeld door het NIZW (tegenwoordig Movisie) en gemeente Opsterland.

Raadpleeg voor meer informatie:

- De website dorpsspiegels.nl
- Van der Veen, J. (2018). [Dorpsanalyses. Dorpsspiegels Opsterland 2017-2018. Gemeente Opsterland](#)
- Engbersen, R., Uyterlinde, M., Van Arum, S., & Van der Kooij, A. (2005). [Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland](#). Onder redactie van R. Engbersen. Utrecht: NIZW.

6. Verbind ideeënvorming met gemeentelijk beleid

De kans van slagen van de ideeën in een buurtagenda wordt groter wanneer deze ideeën aansluiten op de beleidsagenda van de relevante sectoren binnen de gemeente. De gemeente doet immers al van alles in een buurt: van groenbeheer en het onderhoud aan wegen tot het aanbieden van zorg-, onderwijs- en winkelvoorzieningen. Bovendien bestaat anders het risico dat de agenda een stuk papier met wensen blijft, dat moeilijk uit te voeren is. Daarom is het slim om de plannen en ideeën voor de buurt zoveel mogelijk te verbinden met het gemeentelijk beleid – dat maakt de kans dat het wordt uitgevoerd groter.

Een mooi voorbeeld van hoe dit kan worden georganiseerd, vinden we in Loenen aan de Vecht (zie kader: 'Dorpsagenda Loenen aan de Vecht: ideeën verbinden met gemeentelijk beleid'). In dit dorp is op initiatief van de bewoners een dorpsagenda opgesteld, waarvan de ideeën vervolgens zijn verbonden met het gemeentelijk beleid. In dit geval lag het initiatief dus bij de bewoners, maar ook wijkprofessionals of andere partijen kunnen initiatiefnemer zijn. Een andere manier van het verbinden van plannen en ideeën voor de buurt aan gemeentelijk beleid is om ambtenaren vanuit verschillende relevante sectoren te laten aansluiten bij gesprekken die met bewoners plaatsvinden voor de uitwerking van een buurtagenda. In de Haagse Bomen- en Bloemenbuurt sloten ambtenaren bijvoorbeeld aan bij het op haalbaarheid beoordelen van ingediende ideeën van bewoners (zie kader bij bouwsteen 7). Daardoor verkenden zij meteen welke ideeën er waren. Het is goed om gericht ambtenaren te betrekken die actief zijn op de (verwachte) pijnpunten in een buurt. Als dit het thema veiligheid is, dan is het verstandig iemand te laten aansluiten die op dat terrein actief is.

Dorpsagenda Loenen aan de Vecht: ideeën verbinden met gemeentelijk beleid

In Loenen aan de Vecht, een dorp in de gemeente Stichtse Vecht, hebben bewoners op eigen initiatief een dorpsagenda opgesteld. De dorpsraad²⁸ heeft hierin de visie van het dorp geschetst, in samenwerking met de gemeente, ondernemers, sportclubs, culturele instellingen, welzijn en de corporatie. Daaruit kwam een overkoepelende agenda die diende als kompas voor een meerjarige samenwerking met de gemeente en andere organisaties. De agenda is besproken met de wijkwethouder, die het vervolgens heeft gepresenteerd aan het college van B en W. Samen met collega-wethouders heeft de wijkwethouder een tegenbod geformuleerd dat uit drie delen bestond. Allereerst heeft de gemeente gekeken waar de dorpsagenda goed aansluit bij de plannen van de gemeente en waarop zij direct kon inspelen. Ten tweede heeft ze aangegeven op welke vraagstukken zij kansen zag om samen te werken met de dorpsraad en andere actieve partijen. Als laatste werden de vraagstukken gemarkeerd waar de gemeente niet veel kon betekenen voor de dorpsraad. Met deze vraagstukken zijn de dorpsraad en de andere partijen zelf aan de slag gegaan.

Lees meer over dit voorbeeld (en met name de rol van wijkwethouder) in 'Gebiedsbestuurders bij decentrale overheden' van Platform31.

Aan de slag met deze bouwsteen

- Wat doet de gemeente al op het vlak van de ideeën voor de buurtagenda?
- Vind je het belangrijk dat de ideeën voor de buurtagenda aansluiten op de beleidsagenda van de gemeente? Waarom wel of niet?
- Zo ja, hoe wil je zorgen voor aansluiting tussen ideeën voor de buurtagenda en de beleidsagenda van de gemeente?
- Als de gemeente al bezig is met een onderwerp, wat zou de gemeente daarin in de toekomst anders of beter kunnen oppakken?

7. Stel de buurtagenda op

Na het besteden van aandacht aan bouwstenen 1 tot en met 6 – of een gedeelte daarvan – liggen er voldoende ideeën op tafel om samen met de betrokken partijen de buurtagenda op te stellen. De bewoners, gemeente, woningcorporaties, scholen, zorgorganisaties, ondernemers, sportverenigingen: iedereen die actief is in de buurt dient hierbij betrokken te zijn. Dan weet je zeker dat de agenda ook gedragen wordt door deze partijen. Een buurtagenda kan veel verschillende vormen kennen, afhankelijk van de buurt zelf, het doel waarvoor deze is opgesteld en de wensen van betrokken partijen.

Het is daarbij belangrijk dat de buurtagenda zo concreet mogelijke afspraken bevat voor het uitvoeren van plannen, maatregelen, interventies of activiteiten in de buurt. Ook bredere ambities kunnen een plek krijgen in de agenda. Nog belangrijker is dat alle partijen overeenstemming hebben bereikt over het nut en de noodzaak van deze afspraken. En dat ze zich zullen inzetten om te zorgen dat de agenda wordt uitgevoerd. Tot slot kan bij het opstellen van de buurtagenda alvast worden nagedacht over de toekomst: wanneer gaan partijen om tafel om de buurtagenda te actualiseren? De oplevering van de buurtagenda is een belangrijk moment dat gevierd mag worden.

Om te voorkomen dat de buurtagenda na oplevering in een bureaula belandt, is het belangrijk heldere afspraken met elkaar te maken over de uitvoering. Zorg er daarom ook voor dat deze agenda samen wordt uitgevoerd door gemeente, bewoners, wijkprofessionals en andere partijen. Houd hierbij rekening met mogelijkheden om te monitoren welke resultaten worden bereikt en mogelijkheden om bij te sturen.

Wijkagenda's Den Haag

In Den Haag wordt voor alle 44 wijken een wijkagenda opgesteld. Hier is voor gekozen om meer samenhang te krijgen in de opgaven die per wijk worden aangepakt en beter te kunnen bepalen waar prioriteit ligt. Het proces om te komen tot de agenda wordt aangepast aan de behoeften van wijkbewoners en is dus maatwerk. De eerste pilotwijken waarin een wijkagenda werd opgesteld zijn Kom Loosduinen en de Bomen- en Bloemenbuurt. De projectleiders hiervan, Wouter de Hoog (Kom Loosduinen) en Hakim Ahbarouch (Bomen- en Bloemenbuurt) lichtten het proces dat zij hebben doorlopen toe tijdens een bijeenkomst die Platform31 en Movisie op 21 januari 2021 organiseerden: 'Tellen en vertellen; samen aan de slag'.

Kom Loosduinen

Voormalig tuindersdorp Loosduinen is een stadsdeel binnen de gemeente Den Haag. Kom Loosduinen is het oude centrum. De projectleider van de wijkagenda geeft aan dat eerst gegevens over de wijk zijn onderzocht: "Er zijn heel veel data waar je jezelf helemaal in kunt verliezen. We wilden bewoners hier niet mee overladen en hebben gekeken naar wat ons opviel in de data. Wat scoort anders ten opzichte van het gemiddelde in Den Haag? Zijn er bespreekpunten met de bewoners?" Vervolgens gaf de projectleider opdracht aan Onzichtbaar Den Haag om verhalen uit de wijk op te halen bij wijkbewoners die een groot netwerk in de wijk hebben, maar niet vaak met de gemeente in aanraking komen, zoals de kapper, de eigenaar van de kringloopwinkel of de fysiotherapeut. Er is onder andere een filmpje gemaakt waarin deze bewoners aan het woord komen. Daarnaast zijn er drie wijktafels gehouden met alle stakeholders in de wijkagenda (waaronder medewerkers vanuit verschillende diensten van de gemeente, bewoners, welzijnsorganisaties, politie, coöperaties en winkeliers). Daarin werd

onder andere besproken hoe de wijk ervoor staat, wat de deelnemers graag anders zouden zien, welke thema's het meest belangrijk zijn en welke acties nodig zijn. Door de cijfers over en verhalen uit de buurt te combineren, kreeg de projectleider een beeld van hoe de wijk ervoor stond. Vervolgens werd gekeken wat prioriteit heeft in de wijk. Wat vinden mensen belangrijk? Er werd vervolgens een bewonersavond georganiseerd. Deze methode sloot goed aan op de behoefte van de voornamelijk oudere mensen in de wijk. Nieuwe Loosduiners waren echter ondervertegenwoordigd op de bewonersavond. Daarom zijn er persona's gemaakt met fictieve portretjes van nieuwe Loosduiners waarbij de aanwezigen werd gevraagd zich in hen te verplaatsen. De bewoners gingen hierdoor anders nadenken over de prioriteiten. De uitkomsten zijn ten slotte vertaald in een overzichtsplaat van de wijk-agenda, waarop de belangrijkste agendapunten zijn verzameld. Deze is [hier](#) te vinden. Om het geheel af te sluiten, werd een feest georganiseerd en konden bewoners plannen indienen voor uitvoering van de agenda.

Bomen- en Bloemenbuurt

De Bomen- en Bloemenbuurt is een wijk met veel hoogopgeleide bewoners, hoge inkomens en veel tweeverdieners. De bewoners hebben aangegeven weinig tijd te hebben om naar bewonersbijeenkomsten te gaan. De vraag voor de projectleider was: hoe kom ik er toch achter wat er speelt in de wijk? Hij koos voor een online participatietraject, zodat de bewoners op een moment dat hen uitkwam mee konden doen. Hiervoor werd [deze website](#) opgezet. Het traject kende drie stappen: ophalen, reageren en prioriteren. Om ideeën op te halen werd aan de bewoners gevraagd wat hun idee was om de wijk leefbaarder te maken. Andere bewoners konden op de online ingediende ideeën reageren en een like achterlaten of een argument tegen een idee opvoeren. Maar liefst 152 bewoners hebben een idee ingediend. Hier werd veel op gere-

ageerd. Vervolgens werden de ideeën op haalbaarheid getoetst door de projectleider en collega's van andere afdelingen binnen de gemeente. Deze collega's kregen daardoor ook een beter beeld van wat er speelde in de wijk. De haalbare ideeën werden groen gekleurd en gecombineerd tot acht agendapunten. De bedoeling was om deze agendapunten te bespreken tijdens een bijeenkomst waar 100 bewoners zich voor hadden aangemeld, maar corona verhinderde dit. In plaats daarvan zijn de acht agendapunten op de website geplaatst, zodat de buurtbewoners hier weer op konden reageren. Tegelijkertijd werd er een enquête verstuurd met een aantal vragen en dilemma's die spelen bij de gemeente. Dit heeft interessante resultaten opgeleverd. Het bleek bijvoorbeeld dat de bewoners 'groen' belangrijker vonden dan parkeren, terwijl in bewonersbijeenkomsten vaak het tegenovergestelde naar voren kwam. De agendapunten zijn met de resultaten van de enquête concreter gemaakt en uitgewerkt in 'wat we willen bereiken' en 'wat we gaan doen'. De ingediende ideeën vormden de basis voor het uitvoerende deel. Iedere bewoner van twaalf jaar en ouder kreeg vervolgens een stemcode thuisgestuurd waarmee hij of zij vijf van de acht agendapunten kon prioriteren. Uiteindelijk hebben 2.500 bewoners hun stem uitgebracht (20% van de wijk). De uitslag is [hier](#) te bekijken. Dit leidde tot [deze wijkagenda](#).

Aan de slag met deze bouwsteen

- Welke vorm vind je passend voor de buurtagenda voor deze buurt?
- Waar hebben de bewoners zelf behoefte aan en hoe kom je daarachter?
- Hoe kun je ervoor zorgen dat er een gedragen keuze komt voor welke punten prioriteit hebben en op de agenda moeten komen?
- Hoe zorg je ervoor dat de agenda wordt gemaakt?

Epiloog: Houd het simpel

Juist nu tal van ingrijpende maatschappelijke ontwikkelingen en beleidsambities in de buurt samenkomen, is het maken van een buurtagenda de moeite waard. Maar dat vraagt tijd en aandacht, evenals commitment van betrokkenen.

Het is belangrijk dat betrokkenen het maken van een buurtagenda niet als een verplichte invuloefening zien, maar de overtuiging hebben dat je ermee tot beter buurtbeleid komt. Wie niet in het instrument gelooft, kan er beter niet aan beginnen. Denk dus eerst goed na voordat je begint.

Het opstellen van een buurtagenda vraagt daarnaast scherpte om de juiste informatie te verzamelen, zowel wat betreft cijfers als buurtobservaties en -verhalen. Dit noemden we het combineren van het buiten- en binnenperspectief. In de online bijeenkomsten die we hebben georganiseerd, merkten we dat dit inzicht breed wordt gedeeld en onderschreven. Cijfers alleen bieden te weinig inkleuring, en met buurtverhalen alleen mis je een totaalbeeld en mogelijkheden tot vergelijking.

Tegelijkertijd hebben we zelf tijdens het opstellen van deze handreiking een belangrijke les geleerd: de kunst is om het maken van de buurtagenda simpel te houden. Dat kan door gebruik te maken van toegankelijke en gebruiksvriendelijke bronnen en methoden. Zeker waar het statistische gegevens betreft, is er veel beschikbaar. Beperk

je tot basale statistische informatie als dat mogelijk is. Meer cijfers betekent niet altijd meer inzicht. Ook voor de methoden waarmee het binnenperspectief opgetekend kan worden is de boodschap: houd het simpel. Kies bewust. In de beperking toont zich de meester. Je kan niet iedereen aan het woord laten, maar wie wel? Je kan niet alles observeren, maar wat wel? Ook de keuze voor enkele thema's in de buurtagenda maakt de opgave eenvoudiger.

We hebben tot slot geleerd dat het inrichten van het proces tijd kost. Hoeveel tijd erin gaat zitten, hangt af van de instrumenten die je kiest en hoe zwaar je het proces organiseert. Dus ook als er beperkte tijd en middelen zijn, kun je een buurtagenda maken met lichtere instrumenten. Maar een buurtagenda maken vraagt altijd overlegtijd. Daarop moet zo weinig mogelijk bekibbeld worden, omdat zorgvuldigheid geboden is. Met een vaste formatie, tijd om te investeren in het proces, een keuze voor enkele thema's en met gebruiksvriendelijke bronnen en methoden is het maken van een buurtagenda een klus die binnen een overzichtelijke tijdspanne kan worden afgerond.

Bijlagen

Bijlage A: Buitenperspectief

Om vanuit het ‘buitenperspectief’ inzicht te krijgen in wat er speelt in een stedelijk gebied, gebruiken gemeenten en andere partijen allerlei statistische en datagedreven instrumenten en methoden die inzicht bieden in de opgaven en potenties van wijken en buurten. Deze informatie – in deze handreiking noemen we dit een *buurtscan* – vormt een belangrijk onderdeel van de buurtagenda.

Buurtscan: cijfers over de buurt

Voor gemeenten is het belangrijk om te beschikken over ‘harde cijfers’ wanneer zij in een buurt aan de slag gaan. Datagedreven instrumenten vormen voor overheden, woningcorporaties en andere maatschappelijke instellingen dan ook vaak het startpunt van een wijk- of buurtaanpak. Dit soort instrumenten bestaan vaak uit cijfers, grafieken, tabellen en/of kaartbeelden. Ze staan bekend onder verschillende namen, zoals een wijk- of buurtprofiel, wijkthermometer, wijkkompas of buurtanalyse. Intelligente instrumenten bevatten naast ‘harde cijfers’ ook kwalitatieve of ‘zachte’ gegevens over hoe bewoners hun buurt beleven: hoe ervaren zij bijvoorbeeld de sociale cohesie in de buurt? In deze handreiking vatten we dit soort instrumenten, waarmee gemeenten en andere partijen het leefklimaat in een buurt of wijk cijfermatig in kaart brengen, samen onder de term ‘buurtscan’. Met een buurtscan wordt als het ware van bovenaf en van buitenaf naar een gebied gekeken.

Voor gemeenten heeft zo’n buurtscan verschillende doelen:

- **Analyseren van de situatie in een buurt:** dit is nodig om passend beleid te ontwikkelen. De buurtscan kan bijvoorbeeld blootleggen dat een buurt kampt met veel vroege schoolverlaters of buitenproportioneel veel beroeringen. Ook positieve zaken, zoals een hoge mate van arbeidsparticipatie of stijgende Citoscores onder leerlingen, kunnen aan het licht komen.

- **Onderbouwen van beleid:** Informatie uit de buurtscan worden benut om aan de gemeenteraad uit te leggen waarom gebiedsgerichte investeringen nodig zijn.
- **Een gedeelde feitenbasis** over de situatie in een buurt helpt bij het organiseren van samenwerking met relevante partijen zoals woningcorporaties, onderwijs- en zorginstellingen, politie, netbeheerders, bewoners en ondernemers.²⁹

Functies en kwaliteiten

De kwantitatieve gegevens in een buurtscan kunnen bovendien verschillende functies vervullen. Soms zelfs ook meerdere tegelijkertijd.³⁰ Hieronder zetten we vier de belangrijkste functies op een rij:

Beschrijvende functie: ‘Hoe staat de buurt ervoor?’

De hoofdtak van elk kwantitatief instrument is beschrijven wat er speelt in de buurt, dus elk instrument heeft (ten minste) deze functie. Dit gebeurt door verschillende indicatoren op buurt- of wijkniveau inzichtelijk te maken. Door meerdere indicatoren te bundelen ontstaat een momentopname waarmee in één blik duidelijk wordt hoe de buurt ervoor staat. Dit komt overeen met de functie van een *thermometer* of een *scan*: ze vormen een momentopname.

Signalerende functie: ‘Welke trends/processen tekenen zich af?’

Beschrijvende informatie kan worden gebruikt om trends, ontwikkelingen en patronen te signaleren. Bijvoorbeeld: door de werkloosheidscijfers in twee of meer buurten te vergelijken ontstaat een meer gedetailleerd beeld van de situatie. Elk instrument dat herhaaldelijk hetzelfde gebied in kaart brengt, kan dus een signalerende functie vervullen. Beeldend is deze functie te vergelijken met een *seismograaf* of *barometer*.

Agenderende functie: 'Welke trend verdient meer (beleids- of bewoners)aandacht?'

Op basis van de gesignaleerde ontwikkelingen kan een prioritering aangebracht worden in de thema's die gemeenten, bewoners of andere partijen in hun buurt belangrijk vinden. Denk bijvoorbeeld aan het verminderen van het aantal vroegtijdige schoolverlaters met een bepaald percentage. Met de agenderende functie wordt de vertaalslag gemaakt van registratie (wat speelt er) naar ambitie (welk doel wil je bereiken).

In het verlengde hiervan kan worden nagedacht over de gewenste maatregelen. Wat is nodig om het gestelde doel te bereiken? Achter elk plan zit immers een gedachte over waarom de beoogde interventie tot het gewenste resultaat zal leiden. Dit wordt ook wel een 'interventietheorie' genoemd: de aannames over de mechanismen die zorgen voor het gewenste effect.³¹ Vaak wordt de interventietheorie als vanzelfsprekend gezien, maar bij het agenderen van opgaven is het juist van belang om expliciet te maken waar je op stuurt en waarom (zie kader: 'Maatschappelijke impactanalyses: instrumenten die signaleren én agenderen').

Evaluatieve functie: 'Hebben de interventies gewerkt?'

Bij maatregelen in buurten is het niet altijd gemakkelijk om geconstateerde verbeteringen (positieve scores) of verslechtingen (ongunstige scores) aan ingezet beleid toe te schrijven. Zo kan het zijn dat (eerdere) interventies voor dezelfde doelgroep elkaar overlappen, wat het ingewikkeld maakt om de verantwoordelijke aan te wijzen. Maar met hulp van intelligente buurtscaninstrumenten (kwantitatief en kwalitatief) kan wel plausibel gemaakt worden dat interventies hebben gewerkt of niet. Een andere optie is om niet *individuele* interventies evalueren (hoeveel hebben ze bijgedragen?), maar te bekijken of de *overkoepelende* doelstellingen zijn behaald. In het voorbeeld over het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) wordt deze vorm van evalueren toegelicht.

Maatschappelijke impactanalyses: instrumenten die signaleren én agenderen

Voorbeelden van kwantitatieve instrumenten die tegelijkertijd een signalerende en agenderende functie vervullen, zijn maatschappelijke impactanalyses. In deze analyses wordt een vraagstuk onderzocht (beschreven en gesignaleerd) en wordt vervolgens uitgezocht welke impact een interventie heeft. Zo wordt het vraagstuk ook geagendeerd.

Voor de aanpak van zestien stedelijke vernieuwingsgebieden (onderdeel van het Interbestuurlijk Programma Leefbaarheid & Veiligheid) is een zogeheten 'ex-ante impacttool' ontwikkeld. Gemeenten en hun partners die in deze gebieden werken maken hierbij zelf een probleemanalyse en ontwerpen op basis daarvan een gebiedsaanpak. De tool ondersteunt hen door inzicht te geven in de kosten, effectiviteit en baten van de ontworpen aanpak. Deze inzichten kunnen worden gebruikt om de aanpak aan te scherpen.³²

Een meer theoretische en fundamentele vorm die de basis vormt voor de ex-ante impacttool is de maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Hierin wordt nagegaan wat de omvang is van een opgave en wat de verwachte positieve en negatieve effecten zijn van een mogelijke aanpak of programma. Deze effecten worden kwantitatief beschreven en vergeleken met een situatie waarin je geen aanpak toepast. De baten worden op het niveau van Nederland als geheel bekeken. Daarmee wordt inzichtelijk gemaakt wat de veronderstelde effecten zijn van plannen en maatregelen, en of het loont om te investeren.

Signaleren en evalueren bij het NPRZ

Het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) heeft verschillende concrete, meetbare doelen gesteld (bijvoorbeeld voor onderwijs en werkgelegenheid) om in een periode van twintig jaar de kloof met de gemiddelde score van de G4-steden te dichtten. Jaarlijkse voortgangsrapportages geven aan hoe het staat met het doelbereik. Deze rapportages worden gebruikt als monitoringssysteem, en ze helpen ook om actief bij te sturen als tussentijds geconcludeerd wordt dat interventies niet effectief genoeg zijn. Niet in alle buurten is het haalbaar om dit soort periodieke evaluatierapporten op te stellen, maar reguliere beschrijvende en signalerende instrumenten kunnen ook goed gebruikt worden om te evalueren. Is er na verloop van tijd verbetering te zien in de cijfers? Dat is een goed teken, maar niet per definitie toe te schrijven aan individuele interventies. Daarom stuurt het NPRZ op resultaten: zijn bijvoorbeeld de adviezen van basisschoolleerlingen verbeterd? Welke interventie hier het meest of minst aan heeft bijgedragen is voor de rapportages van ondergeschikt belang.

Gemeenten hebben veel informatie zelf in huis

In het Pact Poelenburg/Peldersveld werkt de gemeente Zaanstad met bewoners en maatschappelijke partners aan de leefbaarheid in deze wijken. Om de ernst van de problematiek aan te tonen, maken zij slim gebruik van data uit openbare bronnen, van gemeentelijke diensten en van partijen waarmee de gemeente samenwerkt. Bijvoorbeeld: door gegevens uit de WoonZorgwijzer, onderzoek van de lokale GGD, BRP/WOZ-bestanden en niet-openbare (maar wel opvraagbare) microdata van het CBS te combineren, laten zij in één oogopslag zien hoe ernstig de opstapeling van sociale problematiek is in deze twee wijken in vergelijking met andere Zaanse wijken. Daarnaast heeft de gemeente becijferd hoe uitgaven in het sociaal domein over de verschillende wijken verdeeld zijn, zodat een eenvoudige tabel inzicht geeft in de gemiddelde zorgkosten per huishouden per Zaanse wijk. Poelenburg en Peldersveld steken er met kop en schouders bovenuit. Het inzicht dat ontstaat op basis van dergelijke gegevens helpt om een gebiedsgerichte wijkaanpak te legitimeren, met als doel het leefklimaat voor wijkbewoners te verbeteren en tegelijkertijd de maatschappelijke kosten op (middel)lange termijn te drukken.

Bestaande instrumenten

Voor het maken van een buurtscan wordt vaak gebruikgemaakt van gegevens uit verschillende databronnen. Grofweg valt onderscheid te maken in drie soorten data-instrumenten: landelijke monitoren, lokale of gemeentelijke instrumenten en instrumenten van marktpartijen. Daarbij hebben gemeenten vaak toegang tot allerlei data van bijvoorbeeld de politie, zorgorganisaties, de GGD en woningcorporaties; de kunst is om deze informatie te bundelen en te ontsluiten (zie kader: 'Gemeenten hebben veel informatie zelf in huis').

Landelijke databronnen

Op landelijk niveau zijn er instrumenten die bewoners, gemeenten en andere partijen kunnen helpen bij het maken van een buurtscan omdat ze op buurtniveau inzicht geven in (aspecten van) de leefbaarheid. Deze instrumenten zijn openbaar en laten tot op buurt- en postcodeniveau of in nog meer detail zien hoe een buurt scoort op uiteenlopende indicatoren. Het combineren van informatie uit verschillende landelijke bronnen geeft al een redelijk beeld van hoe een buurt ervoor staat (volgens de cijfers).

Aanvullend zijn er diverse thematische landelijke databronnen en instrumenten die gratis of tegen betaling worden aangeboden. Bekende voorbeelden zijn de [Woonzorgwijzer](#) en [Veiligheidsmonitor](#) en diensten op maat van bijvoorbeeld het Kadaster, die cijfers en informatie aanbieden over specifieke onderwerpen. Bekijk voor een beknopt overzicht van deze thematische databronnen de bijlage.

Leefbaarometer

Een veelgebruikt instrument om inzicht te krijgen in de leefbaarheid van wijken en buurten is de Leefbaarometer. Deze is ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door een samenwerkingsverband van RIGO Research & Advies, Atlas voor Gemeenten, In Fact en OTB. De Leefbaarometer geeft informatie over de leefbaarheid in alle Nederlandse buurten en wijken. Daarbij wordt leefbaarheid gezien als de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door bewoners aan worden gesteld. Het geeft de situatie in de wijk weer, maar ook ontwikkelingen en achtergronden van de buurt. De Leefbaarometer geeft op basis van 100 (voornamelijk) objectieve indicatoren (kenmerken van de woonomgeving) een inschatting van de leefbaarheidssituatie en -ontwikkeling. Deze indicatoren zijn onderverdeeld in vijf 'leefbaarheidsdimensies': woningen, bewoners, voorzieningen, veiligheid en fysieke omgeving. De 100 indicatoren zijn opgenomen omdat uit statistisch onderzoek is gebleken dat met deze indicatoren het oordeel over leefbaarheid het beste ingeschat kan worden. De Leefbaarometer bevat informatie vanaf 2002 en wordt tweejaarlijks geactualiseerd. De Leefbaarometer wordt in 2021 herijkt waarbij alle indicatoren tegen het licht worden gehouden.

CBS in uw Buurt

Het instrument [CBS in uw Buurt](#) wordt door veel gemeenten en corporaties als basis gebruikt voor het vinden van relevante cijfers. Via CBS in uw Buurt zijn cijfers te vinden over ongeveer 75 kenmerken van buurten en hun inwoners. Van bevolkingssamenstelling tot gemiddeld inkomen en van het aantal supermarkten tot het aandeel mensen dat een WW-uitkering heeft. De cijfers zijn op hoger schaalniveau (zoals per gemeente) of zeer gedetailleerd (zoals per vierkant van 100 bij 100 of 500 bij 500 meter) te bekijken. De meeste cijfers zijn over meerdere jaren te bekijken. Daarnaast biedt CBS in uw Buurt de mogelijkheid om twee of meerdere gebieden met elkaar te vergelijken. Vanuit de kaart kun je doorklikken naar grafieken en tabellen met de onderliggende cijfers.³³

Gemeentelijke data-instrumenten

Veel grote en middelgrote steden hebben zelf een kwantitatief instrument ontwikkeld om een vinger aan de pols te houden in hun wijken en buurten. Dit zijn soms geavanceerde instrumenten die op basis van een groot aantal cijfers en getallen op een breed spectrum aan onderwerpen inzicht geven in de buurten in de gemeente. Voorbeelden hiervan zijn de [Buurtthermometer](#) in Eindhoven, [Buurt-voor-Buurt](#) in Zwolle en de hieronder toegelichte Rotterdamse [Wijkprofielen](#) en het Wijkkompas van de [Basismonitor Groningen](#).

Wijkprofiel Rotterdam

De Wijkprofielen van de gemeente Rotterdam geven op basis van kleuren, cijfers en grafieken inzicht in de veiligheid en fysieke en sociale kwaliteit van een wijk. Ze bestaan uit een combinatie van objectieve (harde) cijfers (zoals aantal diefstallen) en subjectieve gegevens op basis van vragenlijsten onder inwoners (beleving van bewoners). Met kleuren en indexscores wordt aangegeven hoe een wijk ervoor staat (per indicator en sub-indicator) ten opzichte van het stedelijk gemiddelde en voorgaande jaren. Zo krijgt de gebruiker in één oogopslag zicht op hoe de wijk ervoor staat en kan deze waar nodig de onderliggende indicatoren bekijken. De laatste update van het instrument komt uit 2020.

Basismonitor Groningen: Kompas van Groningen

De Basismonitor Groningen geeft gebiedsgerichte informatie over de buurten, wijken en dorpen in de gemeente Groningen (Kompas van Groningen) en thematische informatie met trends en verdieping (Stand van Groningen). Het Kompas geeft eerst een algemene indicatie van de leefbaarheid (ongunstiger tot gunstiger dan gemiddeld) en geeft vervolgens inzicht in vier kwadranten: kwaliteit van sociale leefomgeving, fysieke leefomgeving, samenstelling van de wijk en kwaliteit van leven. Doorklikken geeft inzicht in een groot aantal onderliggende indicatoren, die te vergelijken zijn met andere wijken. Er zijn objectieve gegevens, zoals het aantal huishoudens met een laag inkomen, maar ook subjectieve gegevens met de beleving van inwoners. Het Kompas werd in 2018 voor het laatst geüpdatet.

Instrumenten van marktpartijen

Kleine en middelgrote gemeenten maken voor hun statistische beleidsinformatie regelmatig gebruik van betaalde diensten van marktpartijen. Dit is een goed alternatief voor gemeenten die geen middelen hebben om hun 'eigen' instrument te ontwikkelen. Onderzoeks- en databureaus zijn goed in staat om een instrument naar de wensen van een gemeente in te richten. Hiervoor gebruiken ook zij veelal openbare bronnen. De toegevoegde waarde zit in het wegwijs maken in deze brei aan data. Het bekendste voorbeeld van dit soort instrument is Gemeente in Cijfers van ABF Research, waar veel gemeenten op geabonneerd zijn.

Gemeente in Cijfers

ABF Research ontwikkelde het informatiesysteem Gemeente in Cijfers om gebruikers een helder overzicht te bieden van beschikbare gegevens. Zodra een gemeente een licentie aanschaf, wordt het dashboard openbaar gemaakt voor alle geïnteresseerden. De webapplicatie biedt één centrale vindplek voor verschillende thema's en onderwerpen die spelen binnen de gemeente, de wijk en de buurt. Aan de hand van het centrale dashboard zijn ongeveer 1.500 onderwerpen te kiezen om zelf grafieken en tabellen over samen te stellen. Alle data zijn beschikbaar op gemeenteniveau en vaak ook op buurt- en wijkniveau. Veel cijfers zijn beschikbaar vanaf het jaar 2000, waardoor vergelijkingen en trendanalyses gemakkelijk zijn te maken. Gemeente in Cijfers brengt meerdere externe databronnen samen in één (online) omgeving, waardoor het voor initiatiefnemers van buurtagenda's een nuttige verzamelplaats is om een eerste buurtscan te maken.

Overzicht instrumenten buitenperspectief

In de tabellen hieronder staan data-instrumenten die gebruikt kunnen worden bij het maken van een buurtscan. Er zijn veel andere data-instrumenten, dashboards en monitors te vinden. De tabellen bevatten daarom geen overzicht van alle beschikbare instrumenten, maar een selectie van instrumenten waarvan wij denken dat die relevant en bruikbaar zijn voor het maken van een buurtscan. De beschreven instrumenten hieronder zijn allemaal landelijk beschikbaar en voor het merendeel gratis of tegen een redelijke prijs te gebruiken.

In tabel A1 staan instrumenten weergegeven die inzicht bieden in de leefbaarheid van gebieden, onderverdeeld in thema's en vaak met toegang tot honderden (losse) indicatoren. De meeste instrumenten in tabel A1 bieden cijfers op buurniveau (of zelfs kleiner), waardoor je snel een eerste indruk krijgt van hoe een buurt er volgens de cijfers voor staat.

Om meer te weten te komen over specifieke onderwerpen zijn in tabel A2 enkele thematische instrumenten weergegeven. Deze instrumenten helpen bij het maken van een verdiepingsslag op een of meerdere onderwerpen, zoals gezondheid, diversiteit, veiligheid of de energietransitie. Door slim gebruik te maken van de instrumenten in beide tabellen is de eerste stap naar een buurtscan snel gemaakt.

Tabel A1: Overzicht data-instrumenten

Naam	Ontwikkelaar	Schaalniveau	Frequentie	Onderwerpen	Prijs
<u>Leefbaarometer</u>	RIGO Research & Advies, Atlas voor Gemeenten, In Fact en OTB i.o.v. BZK	Gemeenteniveau tot vierkant van 100 × 100 meter	Elke 2 jaar	Totaalscore leefbaarheid; woningen, bewoners, voorzieningen, veiligheid en fysieke omgeving	Gratis
<u>CBS in uw Buurt</u>	CBS	Gemeenteniveau tot vierkant van 100 × 100 meter	Verschilt per indicator	Brede thematiek; 19 thema's	Gratis
<u>Waarstaatjemeente</u>	VNG Realisatie m.b.v. ABF Research	Gemeente	Verschilt per indicator	Brede thematiek; 14 thema's	Gratis
<u>Gemeente in Cijfers</u>	ABF Research	Gemeente- tot buurniveau	Verschilt per indicator	Brede thematiek; 15 thema's	Gemeente sluit licentie af, vervolgens gratis voor alle gebruikers
<u>Leefbaarheidsmonitor (Lemon), wijk- en buurnprofielen en buurnfoto</u>	RIGO Research & Advies	Gemeente-, wijk- en buurnniveau	Op aanvraag	– Leefbaarheid, brede thematiek – Beleving bewoners staat centraal, a.d.h.v. enquête-onderzoek	Betaald, op aanvraag

Tabel A2: Overzicht thematische instrumenten

Naam	Ontwikkelaar	Schaalniveau	Frequentie	Onderwerpen	Prijs
<u>WoonZorgwijzer</u>	RIGO, Platform31 en In Fact i.o.v. BZK en provincie Zuid-Holland	Gemeente tot 300 meter om postcode	– 2012, 2016, 2018, 2023 – Streven is om de 2 jaar	– WoonZorgwijzer: wonen, zorg en ondersteuning; aandoeningen en beperkingen – WoonZorgwijzer Plus: brede monitor met aanvullende thema's zoals leefbaarheid, opgroeien en voorzieningen	Provincie of gemeente sluit licentie af, vervolgens gratis voor alle gebruikers
<u>KIS Wijkmonitor</u>	KIS	Gemeente tot buurt-niveau	Verschilt per indicator	– Cijfers over diversiteit, integratie en participatie a.d.h.v. indicatoren naar migratieachtergrond – Thema's: wonen & leefomgeving, onderwijs, arbeid & inkomen, veiligheid en zorg & welzijn	Gratis
<u>BAG Viewer</u>	Kadaster	Informatie per gebouw	Continu, a.d.h.v. Basisregistratie Adressen en Gebouwen	– Officiële BAG-gegevens van alle adressen en gebouwen in Nederland – Filteren op objecten met specifieke gebruiksdoelen, bouwjaren en/of oppervlaktes	– Gratis – Het Kadaster biedt ook andere (gratis en betaalde) producten omtrent BAG-gegevens
<u>De Klimaatmonitor</u>	RVO	– Gemeente, wijk- en buurtniveau – Sommige gegevens ook op postcode- of woningniveau	Verschilt per indicator	– Cijfers over de energietransitie (bijvoorbeeld gegevens over energieverbruik CO2-uitstoot en hernieuwbare energie) – Veel gegevens over energie (zoals gebruik, kosten, labels en aansluitingen) zijn beschikbaar op wijk- en buurtniveau	Gratis
<u>De Veiligheidsmonitor</u>	Ministerie van Justitie, CBS en I&O Research	– Landelijk, regionale eenheden en districten – Deelnemende gemeenten krijgen toegang tot de databank en op aanvraag ook microdata	Vanaf 2017 tweejaarlijks	– Veiligheidsgegevens over de deelnemende gemeenten, gepresenteerd in een tweejaarlijkse rapportage, o.b.v. 65.000 ingevulde enquêtes – Diverse thema's zoals leefbaarheid, veiligheid en slachtofferschap komen aan bod	– Gemeenten, veiligheidsregio's en politie-eenheden kunnen zich aanmelden voor het tweejaarlijks onderzoek – <u>Aan deelname zijn kosten verbonden</u>

Naam	Ontwikkelaar	Schaalniveau	Frequentie	Onderwerpen	Prijs
<u>De Gezondheidsmonitor</u>	RIVM	Gemeente, wijk- en buurtniveau	2016, gebaseerd op Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2016	– Gezondheid en gezondheidgerelateerde thema's – Onderverdeeld in 4 thema's: ziekten en beperkingen, leefstijl, participatie en geluid	Gratis
<u>Aedes datacentrum en Corporatiemonitor</u>	Aedes en KWH	Provincie-, gemeente- of corporatieniveau	Verschilt per indicator	– Datacentrum: gegevens over de corporatiesector, zoals leefbaarheid en kwetsbare groepen, betaalbaarheid, beschikbaarheid en duurzaamheid – Corporatiemonitor: cijfers en achtergronden gebaseerd op onderzoek onder Aedes-leden, over thema's zoals dakloosheid, huurbeleid en woonoverlast	Gratis, maar alleen Aedes- en/of KWH-leden hebben toegang tot de benchmarkresultaten
<u>Onderwijs in de regio in cijfers</u>	Ministerie van OCW en arbeidsmarktregio Noord-Holland Noord	Gemeenteniveau, arbeidsmarktregio's en RMC-regio's	Verschilt per indicator	– Gegevens over onderwijs, zorg en arbeidsmarkt op gemeentelijk en regionaal niveau – Voor informatie over specifieke scholen, raadpleeg toezichtresultaten.onderwijsinspectie.nl of scholenopdekaart.nl	Gratis

Bijlage B: Binnenperspectief

Bij het binnenperspectief staat de beleving van bewoners, lokale ondernemers en wijkprofessionals centraal. De methodieken brengen van onderop in kaart wat er leeft in een buurt en verwoorden in alledaagse taal de concrete ideeën en opvattingen van bewoners en lokale actoren. Ze maken duidelijk wat bewoners nastreven, wie zij daarbij als helpers zien en welke tegenwerkende krachten zij ervaren. Voor een buurtagenda is dat cruciale informatie.

Door bezuinigingen verloren veel gemeenten het afgelopen decennium hun voelsprietten in de wijk. Met de komst van de sociale wijkteams ging veel aandacht naar individuele zorg en ondersteuning aan kwetsbare huishoudens³⁴, terwijl in het opbouw- en jongerenwerk fors werd gesaneerd. Des te belangrijker is het geworden om vanuit het binnenperspectief verhalen op te halen over de leefomstandigheden in een buurt.

Functies en kwaliteiten

Er bestaat een grote verscheidenheid aan onderzoeksmethoden en methodieken om het binnenperspectief in kaart te brengen. In de uitwerking verschillen ze van elkaar, maar ze delen een aantal kernkwaliteiten:

Aansluitend bij leefwereld

De informatie die wordt verzameld is herkenbaar voor de bewoners. Het gaat met name om het in beeld brengen van hun concrete leefwereld – hoe de bewoners hun omgeving beleven en wat ze graag veranderd willen hebben. Details zijn belangrijk, maar ook het bij naam en toenaam benoemen van tegenkrachten en barrières. Schrijf de agenda uit in alledaagse taal, niet in beleidsjargon.

Gebruiksvriendelijk en laagdrempelig

De tweede kernkwaliteit waarop gelet dient te worden is de gebruiksvriendelijkheid en laagdrempeligheid. Juist omdat de meeste gemeenten – middelgrote en kleinere – over beperkte capaciteit (menskracht, kennis, tijd en geld) beschikken en voor een groot deel afhankelijk zijn van vrijwillige inzet, is het belangrijk dat de methodieken gemakkelijk overdraagbaar, duidelijk en uitvoerbaar zijn. Wie bewoners als co-onderzoekers inzet, moet ook denken aan zoiets als de 'funfactor'; het proces van onderzoek mag best ook plezierig, leuk en verrassend zijn. Meedoen moet niet alleen transpiratie inhouden.

Toereikend

De geselecteerde methodieken dienen de meest relevante informatie op te halen voor het maken van de buurtagenda. Stel, men wil het thema 'oud worden in de wijk' agenderen. Dan kan niet volstaan worden met louter aandacht te besteden aan één specifieke groep ouderen of aan één facet, bijvoorbeeld alleen maar aandacht voor fysieke zaken. De informatie moet voldoende toereikend zijn voor het maken van eerste analyses, dus analyses waarover men vervolgens met elkaar in discussie gaat betreffende de vraag wat er op de korte en de lange termijn aangepakt moet worden. Daar waar informatie ontbreekt of tekortschiet, kan in tweede instantie altijd aanvullende informatie worden verkregen.

Inspirerend en verbindend

Bewoners kunnen veel meer dan vervelende klusjes uitvoeren. Benut hun vaardigheden en competenties. Bied ze zo nodig cursussen aan om hen een grotere rol te laten spelen in de organisatie en uitvoering van het project. Bewoners die (onvrijwillig) buiten het arbeidsproces staan, kunnen mogelijk helpen bij het maken van de buurtagenda. Bedenk dat activerende metho-

dieken bijdragen aan de politieke bewustwording van buurtbewoners en zo aan het versterken van de lokale democratische cultuur. Ook is het actief betrokken zijn bij het maken van een buurtagenda bij uitstek een kans nieuwe contacten op te doen. Samen interviewen, observeren, fotograferen, filmen, organiseren en verslag leggen bindt en verbindt mensen. Hier liggen mogelijkheden voor overbruggende contacten. Door mensen met 'iets nieuws' te confronteren, wordt hun horizon verbreed.

Bestaande instrumenten

Zoals reeds vermeld, bestaat er een grote diversiteit aan methodieken om het 'binnenperspectief' uit te werken voor buurtagenda's. Binnen de grote diversiteit aan methoden om van onderop de leefwereld van bewoners en wijkprofessionals vast te leggen, zijn vier groepen te onderscheiden: (1) interviews, (2) visuele technieken, (3) observaties en (4) verhalen, onder andere in gedramatiseerde vorm (soap, toneel) – zie ook figuur 1. We hebben ze hier strikt van

Figuur 1: Verschillende typen bottom-up-instrumenten

elkaar gescheiden, maar in de praktijk kunnen ze elkaar overlappen of tegelijkertijd ingezet worden. Filmpjes kunnen een verhaal vertellen, terwijl interviews en observaties benut kunnen worden voor maken van een toneelstuk.

Het belang van alledaagse taal

Welke methodiek je ook toepast, het is belangrijk om het binnenperspectief op te tekenen in alledaagse taal, omdat de overheid in haar beleidsnota's altijd in abstracte generaliserende zin over wijken schrijft. Dat kan ook niet anders, omdat beleidstaal per definitie abstract, neutraal en onpersoonlijk is. Maar het gevolg daarvan is dat buurten hun onderscheidend karakter verliezen. Ze gaan op elkaar lijken. Unieke locaties komen allemaal bijvoorbeeld onder de noemer 'achterstandswijk' of 'kwetsbare wijk' te vallen. Beleidsnota's zijn in een vocabulaire geschreven dat afstand schept. Daarom herkennen bewoners zich maar beperkt in dit type teksten. "Gaaf dit over mijn wijk?" Dat is de reactie. Juist ook omdat beleidsnota's de nadruk leggen op achterstanden en problemen. Buurten komen vaak onderaan bungelend in statistische lijstjes terecht. Bewoners hebben het gevoel dat niet het hele verhaal wordt verteld en zijn niet altijd even gelukkig met etiketten als 'achterstandswijk', 'krachtwijk' of 'focuswijk'. Bovendien herkennen ze zich niet goed in de beleidscategorieën van de overheid (sociale cohesie, participatie, integratie) en hebben ze het gevoel dat instanties op die manier hun problemen ontwijken.

Tegenover de taal van het beleid staat de alledaagse taal van bewoners en wijkprofessionals. Hun taalgebruik is concreet, beeldend en geeft ondubbelzinnig aan welke houding iemand inneemt tegenover een bepaald onderwerp ("Ons parkje is een puinzooi!"). Bovendien is het belangrijk om niet alleen te wijzen op tekortkomingen, maar juist ook op aanknopingspunten, potenties en kwaliteiten. Deze aanknopings-

punten, potenties en kwaliteiten zijn vaak te vinden op plekken in de buurt die instanties vaak onvoldoende op het netvlies hebben, en in tal van details verscholen liggen. De verschillen tussen beide idiomen laten zich als volgt samenvatten:

Taal van beleidsmakers

technisch

neutraal

onpersoonlijk

rationeel

abstract

generaliserend

Taal van bewoners

anekdotisch, beeldend

normatief

persoonlijk

emotioneel

concreet

gedetailleerd

Interviews

Een gangbare methode om zicht te krijgen op het binnenperspectief is het interviewen van bewoners van een buurt. Dit kan op verschillende manieren gebeuren. Het beste is om met een semigestructureerde vragenlijst te werken. De interviewer werkt dan met een lijst met open vragen waarbij hij of zij kan doorvragen en meer details te weten kan komen. Bewoners kunnen na training ook als co-onderzoekers meewerken aan het afnemen van interviews. Van tevoren moet goed nagedacht zijn over wie je wilt interviewen en over welke onderwerpen. Deze semigestructureerde interviews kunnen ook 'in het veld' afgenomen worden.³⁵ Denk aan bezoekers van parkjes, jongeren op hun vaste hangplek of moeders op het schoolplein.

Er zijn meer vormen van interviews denkbaar. Bij een keukentafelgesprek, bijvoorbeeld, worden mensen in een laagdrempelige, informele setting geïnterviewd over het wel en wee van de eigen buurt of het eigen dorp.³⁶ Een soortgelijke methode is onder de benaming Huiskamergesprekken in Amsterdam toegepast om bewoners te betrekken bij stedelijke vernieu-

Methodiek Stadsdialoog

Vaak organiseren corporaties en gemeenten voorlichtingsavonden waarbij zij zelf op het podium staan met een (soms vijandige) zaal vol bewoners tegenover zich. Partijen staan dan letterlijk tegenover elkaar. Bewonersacademie nodigt vier of meer stakeholders uit om met elkaar in gesprek te gaan om bij te dragen aan een constructieve samenwerking. De kennis die de verschillende partijen bijdragen is gelijkwaardig. Tijdens de stadsdialogen wordt aangestuurd op een oplossingsgerichte houding. Er kunnen voorbeelden worden gegeven van wat er mis is gegaan, maar het voornaamste doel is om samen te kijken naar wat er kan verbeteren. Bij de Stadsdialogen zijn zowel huismeesters als beleidsmedewerkers, buurtbewoners als vertegenwoordigers van huurderskoepels aanwezig. De betrokkenen zijn dus op verschillende niveaus bezig met vraagstukken in hun buurt. De gespreksleiders van de dialogen zijn getraind in de dialoogtechnieken. Zij sturen de gesprekken steeds weer naar samen denken en samenwerken.

Stadsdialoog is ontwikkeld door de Bewonersacademie en onder meer toegepast in Amsterdam, Breda en Gent. Meer informatie is te vinden op [Bewonersacademie](#) en [Buurtwijjs](#).

wingsplannen. Per stukje buurt is een plek met huiskamersfeer gecreëerd (met schemerlamp, kledjes, bloemen, koffie met koek) om van gedachten te wisselen met bewoners over ergernissen en wensen.

Er kunnen ook focusgroepen worden georganiseerd: groepen die geselecteerd zijn op basis van een gemeenschappelijk kenmerk. Denk bijvoorbeeld aan Poolse vrouwen in een grote stadswijk, een groep oudere dorpsbewoners, ondernemers in een superdiverse wijk of in een winkelstraat die met leegstand kampt. In het geval van focusgroepen gaat het altijd om een groepsin-

interview. Focusgroepen kunnen idealiter het beste door twee professionals voorgezeten worden. Tot slot is het mogelijk om participatieavonden te organiseren, waarbij verschillende partijen met elkaar in dialoog gaan over kwaliteiten en problemen in de buurt. Een voorbeeld hiervan is de Stadsdialoog (zie kader: 'Methodiek Stadsdialoog').

Visuele technieken

Bij het inzetten van visuele technieken zijn fotoreportages en films heel behulpzaam voor het maken van een buurtagenda, juist omdat deze media concreet en beeldend zijn. Wat vinden buurtbewoners mooi, lelijk of beloftevol? Welke plekken willen ze verbeterd en getransformeerd hebben? Met enige ondersteuning kunnen bewoners als co-onderzoekers ingezet worden. Het bezit van smartphones heeft het gebruik van visuele technieken gedemocratiseerd. Voorheen was men afhankelijk van kostbare apparatuur van professionals, nu kunnen buurtbewoners het zelf of met enige ondersteuning. Ze kunnen beelden tonen die media nooit laten zien. Media brengen in de regel problematische kanten van wijken in beeld. Alternatieve beelden – juist van zogenaamde probleemwijken – zijn dan waardevol.

Buurtbewoners kunnen er ook voor kiezen de ergernissen in beeld te brengen waarvan men vindt dat instanties ze negeren. Tot de visuele technieken behoren ook het letterlijk in kaart brengen van ideeën, capaciteiten en kwaliteiten. Deze methode wordt *mapping* of 'kaarten maken' genoemd. Twee varianten daarvan zijn relevant: *social mapping* en *mental mapping*. In de eerste variant tekenen buurtbewoners op een vel papier de plek waar ze wonen, de sociale relaties die ze hebben in de buurt en de sociale gebeurtenissen die zich er afspelen. Bij *mental mapping* geven ze aan welke plekken ze in hun buurt belangrijk vinden. Deze kaarten geven belangrijke informatie voor een buurtagenda. Vaak maken visuele technieken onderdeel uit van een bredere aanpak, naast bijvoorbeeld groeps gesprekken. Voorbeelden van instrumenten waarbij gebruikgemaakt wordt van visuele technieken zijn de ABCD-methode³⁷ en de PALED-methode.³⁸

Asset-Based Community Development (ABCD)

De kern van Asset-Based Community Development is simpel: het duurzaam ontwikkelen van gemeenschappen, op basis van mogelijkheden die ze zelf hebben. Bewoners zijn dus eigenaar van dat proces en bouwen op wat er al is, niet op dat wat er nog niet is: "Focus on what's strong, not what's wrong." Dat betekent onder andere dat je in kaart brengt welke assets er al zijn. Hierbij kan gedacht worden aan individuele talenten en capaciteiten, de onderlinge netwerken die er al zijn of zogenaamde 'bumping places' – daar waar mensen elkaar natuurlijk ontmoeten. Het kunnen bijvoorbeeld ook gedeelde verhalen, tradities en gebruiken zijn, lokale economische activiteiten en lokaal gewortelde organisaties.

Die assets worden gevonden, met elkaar verbonden en er wordt in een continu proces op voortgebouwd. In de praktijk betekent dit dat mensen elkaar opzoeken en vinden door dat wat ze leuk vinden, kunnen en wat hen bezighoudt. In eerste instantie met de vraag: 'Wat willen en kunnen wij met elkaar?' Daarna ontstaat de vraag: 'Waar hebben we anderen en misschien ook een gemeente of andere instanties bij nodig?' Dan gaat het ook over wat er anders en beter kan. Daarmee bouw je continu aan een agenda voor de buurt zelf en voor de buurt in relatie tot anderen.

Meer informatie is te vinden op [de website van LSA bewoners](#).

Observaties

Ook via observaties kan het binnenperspectief voor een buurtagenda uitgewerkt worden. Bij observaties benut je optimaal de ogen van de buurt. De buurtobservaties kunnen individueel of in groepsverband door bewoners worden uitgevoerd. Belangrijk is goed af te spreken waarop wordt gelet. Zo

kunnen buurtbewoners samen met de wijkagent, buurtbeheerder van een woningcorporatie en beleidsambtenaren een ronde door de wijk maken om hen te laten zien wat problematisch is. Het is van belang dat van dit schouwen goede verslagen gemaakt worden. Je kunt ook de ogen van wijkprofessionals die werkzaam zijn in de wijk benutten. Zo maakten medewerkers van Thuis Op Straat (TOS) in Rotterdam gebruik van digitale dagboeken waarin ze periodiek verslag deden van observatieopdrachten, bijvoorbeeld van de opdracht te noteren in hoeverre meisjes gebruikmaakten van de spanningsvolle pleinen waar TOS actief was.³⁹ In de Delftse wijk De Poptahof hebben observatoren gedurende enkele seizoenen observaties verzameld over vier kernkwaliteiten van de daar aanwezige publieke ruimten. De observatoren fungeerden als co-onderzoekers en waren als professionals in dienst van instanties die in de Poptahof werkzaam waren (onder andere de gemeente en een woningcorporatie).⁴⁰ Bewoners of instanties kunnen ook observatieopdrachten meegeven aan een expert, zoals een wijk econoom, ecooloog, antropoloog, stedenbouwkundige, expert kindvriendelijke wijken of kunstenaar. Hun professionele bril brengt mogelijk relevante zaken in beeld waar buurtbewoners of wijkinstanties overheen kijken. Of ze gaan misschien naar plaatsen in de buurt die buurtbewoners/wijkinstanties geneigd zijn links te laten liggen.

Verhalen

Tot slot kan het binnenperspectief met buurtverhalen ingevuld worden. Het is belangrijk te zien dat buurtverhalen een cognitieve functie hebben. Ze reiken een perspectief en een structuur aan. Buurtverhalen kunnen het verhaal vertellen van één buurtbewoner, een groep buurtbewoners of het verhaal van een stukje buurt, buurtplein of winkelstraat. Ze kennen een tijdsverloop, een chronologie ('en toen en toen en toen'), er worden causale verbanden gelegd ('omdat zich daar dat toen afspeelde, gebeurde het volgende') en alles speelt zich af in een concreet herkenbaar decor. De opgave is de opgehaalde buurtverhalen te combineren en te kijken waar buurtbewoners wakker van liggen, wat daarvan de oorzaak is en hoe ze hun buurt of straat vervolgens denken

Wijkschouw

Partners die betrokken zijn bij sociale en fysieke veiligheid gaan gezamenlijk de wijk in om de (zichtbare) problemen te inventariseren. Tijdens een wijkschouw kunnen burgers samen met de andere partners de problematiek, bijvoorbeeld rondom zwerfvuil en bereikbaarheid in de wijk, signaleren en benoemen. Door verschillende partners te betrekken bij de schouw wordt de problematiek vanuit verschillende ogen bekeken. Die samenwerking kan leiden tot nieuwere en mogelijk ook snellere oplossingen. Een schouw kost tijd van de betrokkenen, maar de investering is over het algemeen gering.

Meer informatie is te vinden op:

- [De website van het CCV](#)
- [Paleiskwartier Wijkbelangen](#)

te kunnen verbeteren. Wat zouden ze graag gerealiseerd willen zien? Wat zijn hun prioriteiten? Wie zien ze als hun helpers en wie als hun tegenstanders en tegenkrachten? Hebben ze het gevoel dat de gemeente of de woningcorporatie aan hun kant staat? Die tegenkrachten kunnen ook abstracties zijn, zoals cynisme, apathie en ongeloof. Het is goed dit 'strijdperk' in beeld te brengen, juist om barrières weg te nemen. Buurtbewoners kunnen uitgenodigd worden hun verhalen te vertellen, maar deze verhalen kunnen ook via rollenspellen of dramavormen gepresenteerd worden. Voorbeelden zijn een wijktheater, buurtsoap, rollenspel en storytelling.

Participatief drama

Participatief drama beoogt met diverse participatieve theatermethodieken de positie van kwetsbare mensen in de samenleving te verbeteren. Denk daarbij aan mensen met psychosociale problemen, bewoners van een probleemwijk, mensen met een verstandelijke beperking, senioren, mensen die tegen de armoedegrens aan leven, enzovoort. Zij krijgen een stem, vinden ondersteuning bij elkaar en bij het eigen sociale netwerk en maken zelf inzichtelijk hoe hun leven eruit ziet en waar zij tegenaan lopen.

De verhalen van de inwoners worden verwerkt in een forumtheatervoorstelling. De voorstelling wordt opgevoerd voor belanghebbenden. Tijdens het interactieve gedeelte van de voorstelling vervangen mensen uit het publiek de protagonist en spelen zij hun alternatieve ideeën en strategieën op het podium uit. Deze vorm van theater stelt in staat het probleem collectief te bekijken, te analyseren en alternatieven aan te dragen voor verandering.

De methodiek is ontwikkeld door Stichting Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama.

Zie voor meer informatie:

- [De website van Formaat](#)
- [De methodebeschrijving](#) in de Databank 'Effectieve sociale interventies' van Movisie

Overzicht instrumenten

In de tabellen hierna staan instrumenten die gebruikt kunnen worden bij het ophalen van verhalen in een buurt om daarmee de buurtagenda te voeden.

Kleine gemeenten en dorpsorganisaties

PALED-methode

Korte omschrijving: Bij de PALED-methode neemt een dorpsorganisatie het initiatief om een dorpsplan te ontwikkelen. De dorpsorganisatie doet dit niet alleen, maar in samenwerking met inwoners, andere betrokken organisaties in het dorp en de gemeente. Een externe procesbegeleider ziet toe op de voortgang van het proces, de samenwerking en de samenstelling van het dorpsplan. Nadat de procesbegeleider en de dorpsorganisatie een inventarisatie hebben gemaakt van het bestaande beleid van de gemeente, worden twee bijeenkomsten georganiseerd met dorpsbewoners. Tijdens deze bijeenkomsten worden actuele leefbaarheidsstandpunten verzameld. De resultaten van de bijeenkomsten worden verwerkt en teruggekoppeld aan alle betrokkenen. Gezamenlijk worden de haalbaarheid en wenselijkheid van de standpunten en ideeën onderzocht. De procesbegeleider heeft vervolgens de taak om het dorpsplan te ontwikkelen. Daarin staat concreet beschreven wat er op een aantal punten aan de huidige situatie veranderd of verbeterd moet worden. Dit gehele proces beslaat twee à drie maanden. Na afloop van het traject gaat de dorpsorganisatie in samenwerking met betrokkenen in werkgroepen aan de slag om de leefbaarheidsdoelen te realiseren.

Ontwikkeld door: Bureau Mart Schouten Organisatie & Advies

Toepassing praktijk: De Vereniging Kleine Kernen Gelderland heeft een monitor gehouden onder 16 dorpen in verschillende Gelderse gemeenten. Er is onderzocht hoe de PALED-methode in de praktijk heeft uitgepakt bij de ontwikkeling van een dorpsplan.

Meer info:

- Engbersen, R., Uytterlinde, M., Van Arum, S., & Van der Kooij, A. (2005): *Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland*. Utrecht: NIZW.
- Van den Boogaard, R. (2000). *Paled-methode geeft kleine kernen meer kleur! Evaluatie van een interactieve planvormingsmethode toegepast op dorpsniveau*. Wageningen: Wetenschapswinkel.

Dorpswaardering/Dorpsblik

Korte omschrijving: Dorpswaardering (Dorpsblik) is een methode om met behulp van een enquête onder inwoners inzicht te verkrijgen in de leefbaarheid van een dorp en in de wensen van de inwoners. Op basis hiervan wordt samen met de inwoners een visie op het dorp (of dorpsagenda) opgesteld. Het doel is om samen met de inwoners in kaart te brengen welke kansen er liggen om de leefbaarheid van het dorp te verbeteren.

Ontwikkeld door: Countryside and Community Research Unit (CCRU) van het Cheltenham and Gloucester College of Higher Education en in Nederland doorontwikkeld door Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO).

Toepassing praktijk: Noord-Brabant, Zeeland, Gelderland

Meer info: Engbersen, R., Uytterlinde, M., Van Arum, S., & Van der Kooij, A. (2005): *Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland*. Utrecht: NIZW.

Vijf Sterren Dorpen

Korte omschrijving: Het doel van de methode is het verbeteren van welzijn en leefbaarheid in dorpen. Dorpsbewoners gaan in vijf stappen op zoek naar de echte levensaders van een dorp. Waar is het dorp goed in en wat kan er verbeterd worden? Dit wordt op vijf pijlers van woon- en leefplezier onderzocht en begeleid door een professionele sterrenwerker.

Ontwikkeld door: Brede Overleggroep Kleine Dorpen Drenthe

Toepassing praktijk: Drenthe

Meer info: Rat, K. (2012). *Methodebeschrijving Vijf Sterren Dorpen: Databank Effectieve sociale interventies*. Utrecht: Movisie.

Middelgrote/grote gemeenten; wijkniveau

Vroegsignaleringsysteem sociale veiligheid voor bewoners

Korte omschrijving: Bijna iedereen voelt zich wel eens onveilig. Movisie heeft in twee stadswijken met bewoners en andere partijen gesproken over de aanpak van sociale veiligheid in hun buurt. De indicatorenlijst biedt bewoners van een wijk een helpende hand in het aankaarten van problemen, verbeteren of handhaven van de veiligheid in hun directe leefomgeving.

Ontwikkeld door: Movisie

Toepassing praktijk: Beverwaard (Rotterdam), De Pijp (Amsterdam-Zuid)

Meer info: Van Arum, S., & Lub, V. (2007). *Zicht op sociale veiligheid, een vroegsignaleringsysteem voor bewoners*. Utrecht: Movisie.

ABCD-methode

Korte omschrijving: De kern van Asset-Based Community Development is simpel: het duurzaam ontwikkelen van gemeenschappen, op basis van mogelijkheden die ze zelf hebben. Bewoners zijn dus eigenaar van dat proces en bouwen op wat er al is, niet op dat wat er nog niet is: "Focus on what's strong, not what's wrong." Dat betekent onder andere dat je in kaart brengt welke assets er al zijn. Hierbij kan gedacht worden aan individuele talenten en capaciteiten, de onderlinge netwerken die er al zijn of zogenaamde bumping places – daar waar mensen elkaar natuurlijk ontmoeten. Het kunnen bijvoorbeeld ook gedeelde verhalen, tradities en gebruiken zijn, lokale economische activiteiten en lokaal gewortelde organisaties. Die assets worden gevonden, met elkaar verbonden en er wordt in een continu proces op voortgebouwd. In de praktijk betekent dit dat mensen elkaar opzoeken en vinden door dat wat ze leuk vinden, kunnen en wat hen bezighoudt. In eerste instantie met de vraag: 'Wat willen en kunnen wij met elkaar?' Daarna ontstaat de vraag: 'Waar hebben we anderen en misschien ook een gemeente of andere instanties bij nodig?' Dan gaat het ook over wat er anders en beter kan. Daarmee bouw je continu aan een agenda voor de buurt zelf en voor de buurt in relatie tot anderen.

Ontwikkeld door: LSA bewoners werkt hiermee in Nederland.

Toepassing praktijk: Internationaal en veelvuldig. Een voorbeeld is het project 'DOCK werkers' in Charlois, Rotterdam, van Stichting DOCK.

Meer info: Ligtenberg, K. (2021, 14 mei). *Hoe werkt Asset Based Community Development? (ABCD)*. LSA bewoners.

Participatief Drama - buurtatelier

Korte omschrijving: Participatief Drama beoogt met diverse participatieve (drama)methodieken de positie van kwetsbare mensen in de samenleving te verbeteren. Denk daarbij aan mensen met psychosociale problemen, bewoners van een probleemwijk, mensen met een verstandelijke beperking, senioren, mensen die tegen de armoedegrens aan leven, vrouwen in een typische mannenorganisatie, enzovoort. Het hoofddoel van Participatief Drama is dat de positie van kwetsbare mensen in de samenleving verbetert, doordat zij een stem hebben gekregen, ondersteuning hebben gevonden bij elkaar en bij het eigen sociale netwerk en doordat ze zelf inzichtelijk hebben gemaakt hoe hun leven eruitziet en waar zij tegenaan lopen.

Ontwikkeld door:

Stichting Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama
info@formaat.org
010 452 40 45
www.formaat.org

Toepassing praktijk: Formaat heeft meerdere ateliers in Rotterdam, Roads in Haarlem en Omnizorg in Apeldoorn.

Meer info:

- [Stichting Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama](#)
- [Interventiebeschrijving Participatief Drama](#) in de Databank Effectieve sociale interventies

Wijktheater Stut

Korte omschrijving: Wijktheater zet cultuurparticipatie als middel in om bewoners in volkswijken te empoweren en verandering in gedrag of opvattingen te stimuleren. Gedurende een jaar werken wijkbewoners onder begeleiding van een regisseur aan een theaterproductie die zij vervolgens ook zelf opvoeren. Het stuk is gebaseerd op verhalen uit de eigen wijk. Het wijktheater wil participatieve en emancipatoire processen tot stand brengen en verbindingen leggen tussen verschillende doelgroepen en organisaties. Het hoofddoel van de methode Wijktheater is het bereiken van (veelal laagopgeleide) groepen in zogenaamde 'volkswijken' die zelden het reguliere theater bezoeken. Het gaat zowel om het bezoeken van voorstellingen (consumeren) als het deelnemen aan producties (als acteur of medewerker). Een ander doel is zorgen voor 'beweging' die kan aanzetten tot verandering in gedrag of opvatting door dilemma's en/of vooroordelen inzichtelijk, bespreekbaar en bekritiseerbaar te maken. Maar ook door het versterken van eigenwaarde, erbij horen en zelfredzaamheid van de doelgroep. Het biedt tegenwicht aan negatieve beeldvorming.

Ontwikkeld door: Stut Theater

Toepassing praktijk: Utrecht

Meer info:

- [Stut Theater](#)
- [Methodebeschrijving Wijktheater](#) in de Databank Effectieve sociale interventies

Kijk mee!

Korte omschrijving: Een beeldende manier om verhalen en cijfers te presenteren is door middel van film. De Bewonersacademie ontwikkelde met buurtmedia en gemeente Amsterdam de methodiek Kijk mee! In Amsterdam hebben diverse initiatieven met video hun werk verantwoord richting gemeente, subsidieverstrek- kers en buurtbewoners, zie bijvoorbeeld het project 'Zero Waste' uit Amsterdam Zuidoost.

Ontwikkeld door: Bewonersacademie, buurtmedia en gemeente Amsterdam

Toepassing praktijk: Gemeente Amsterdam

Meer info:

- [Bewonersacademie](#)
- Van den Enden, T., & Van den Bosch, A. (2018). *Monitoring in het sociaal domein. Zo kan het ook!* Utrecht: Movisie.

Stadsdialoog

Korte omschrijving: Vaak organiseren corporaties en gemeenten voorlichtings- avonden waarbij zij zelf op het podium staan met een (soms vijandige) zaal vol bewoners tegenover zich. Partijen staan dan letterlijk tegenover elkaar. Bewo- nersacademie nodigt vier of meer stakeholders uit om met elkaar in gesprek te gaan om bij te dragen aan een constructieve samenwerking. De kennis die de verschillende partijen bijdragen is gelijkwaardig. Tijdens de stadsdialogen wordt aangestuurd op een oplossingsgerichte houding. Er kunnen voorbeelden worden gebruikt van wat er mis is gegaan, maar het voornaamste doel is om samen te kijken naar wat er kan verbeteren. Bij de stadsdialogen zijn zowel huismeesters als beleidsmedewerkers, buurtbewoners en vertegenwoordigers van huurders- koepels aanwezig. De betrokkenen zijn dus op verschillende niveaus bezig met vraagstukken in hun buurt. De gespreksleiders van de dialogen zijn getraind in de dialoogtechnieken. Zij sturen de gesprekken steeds weer naar samen denken en samenwerken.

Ontwikkeld door: Bewonersacademie

Toepassing praktijk: Diverse bijeenkomsten. Drie stadsdialogen in Amsterdam, maar ook bijvoorbeeld in Breda en Gent.

Meer info:

- [Bewonersacademie](#)
- [Buurtwijs](#)

PAja!

Korte omschrijving opzet en doel

PAja! is een methode om de empowerment te bevorderen van jonge cliënten van instellingen voor zorg, wonen en dagbesteding. Met de methode PAja! onderzoeken jongeren zelf hun voorziening, doen verbetervoorstellen en presenteren de resultaten. Al werkende versterken ze hun onderlinge contacten. Het jongerenonderzoeksteam volgt een training van tien dagdelen waarin ze onder andere interviewtechnieken leren en presentatievaardigheden opdoen. Het doel van de methode is vijfledig:

- empowerment van individuele jongeren;
- een kwaliteitskeuring vanuit jongerenperspectief;
- versterken van onderlinge sociale contacten;
- bijdragen aan de ontwikkeling van een nieuwe manier van cliëntenparticipatie;
- beoordelen van gesubsidieerde voorzieningen aanvullend op bestaande wijzen van beoordeling.

PAja! staat voor 'Participatie Audit voor (zwerf)jongeren Amsterdam'. Dit idee is in 2007 bedacht door de Volksbond en was in eerste instantie gericht op jongeren. Tegenwoordig maken ook volwassen cliënten er gebruik van. De methodiek is inmiddels ook buiten de Volksbond met succes toegepast.

Ontwikkeld door: PAja! is een initiatief van de Volksbond en verder ontwikkeld samen met het Verwey-Jonker Instituut en het Projectenburo Amsterdam.

Toepassing praktijk: PAja! is in Amsterdam toegepast bij vier instellingen van de Volksbond Amsterdam.

Meer info / links:

- De Volksbond Amsterdam
- [Methodebeschrijving Participatie Audit \(Zwerf-\)Jongeren Amsterdam \(PAja!\)](#) in de Databank Effectieve sociale interventies
- Mak, J., & Davelaar, M. (2009). *Jongeren keuren hun opvangvoorziening. Handboek Participatie Audit (Zwerf-)jongeren Amsterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Bulsink, D., Mak, D. J., & Wissink, L. (2014). *Vernieuwende elementen bij PAja!* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Van den Enden, T., & Van den Bosch, A. (2018). *Monitoring in het sociaal domein. Zo kan het ook!* Utrecht: Movisie.

Buurtkaarten

Korte omschrijving: Bij kwesties die in de buurt spelen (bijvoorbeeld overlast van hangjongeren) vraag je bewoners een kaart te tekenen van de buurt en van wat er aan de hand is. Het gaat er hierbij niet om dat de tekening geografisch correct is, maar het helpt om inzicht te krijgen in wat voor bewoners belangrijk is. Wat groter wordt getekend, is in de ervaring belangrijker. Al tekenend kom je achter aannames die mensen doen, welke oplossingen mensen zelf in beeld hebben en welke partijen onderdeel zijn van deze oplossing. Het kan over elk onderwerp in een buurt gaan en de methode leent zich goed voor conflictantering. Het tekenen van een buurtkaart is een vertrekpunt voor een vervolgtraject. Bij het tekenen komen bewoners erachter welke partijen onderdeel kunnen zijn van de oplossing en die dus ook bij het vervolgtraject moeten worden uitgenodigd.

Ontwikkeld door: Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam

Toepassing praktijk: Amsterdam

Meer info: [Buurtkaart tekenen](#) (gemeente Amsterdam)

Studio BRUIS (Samen buurten)

Korte omschrijving: Met behulp van de wetenschappelijk erkende methodiek 'Studio BRUIS – Samen buurten' leert ActivAge bewoners en professionals hoe zij met elkaar een impuls kunnen geven aan de 'sociale vitalisering' van het complex, op weg naar een bruisende woongemeenschap. Deze methode is gebaseerd op eerdere ervaringen met vernieuwingsprojecten waarin gemeenschapsvorming, vrijwillige inzet en de ontwikkeling van activiteiten voor en door senioren centraal staat. De methodiek Studio BRUIS heeft als doel een verandering op gang te brengen die tot een levendige en inspirerende woonomgeving leidt. Uitgangspunt van de methodiek zijn de krachten en mogelijkheden van bewoners zelf, daar waar nodig ondersteund door professionals.

Ontwikkeld door: ActivAge (Kees Penninx)

Toepassing praktijk: De methodiek is in de gemeente Rotterdam toegepast.

Meer info:

- Studio BRUIS - Samen buurten. (z.d.). ActivAge.
- Penninx, K. (2017). *Studio BRUIS – Samen buurten. Bewoners 55+ wooncomplexen aan zet voor een vitale woongemeenschap*. Den Haag: Platform31.
- Machielse, A., Bos, P., Van der Vaart, W., & Thoolen, E. (z.j.). *Experiment Vitale woongemeenschappen. Onderzoeksrapport*. Den Haag: Platform31.

Storytelling

Korte omschrijving opzet en doel: Bij gebruik van de storytellingmethode kunnen ruwe verhalen gebruikt worden om tot betere besluiten te komen. Daarbij zijn ervaringen, overtuigingen, gevoelens en gezichtspunten van de deelnemers uitgangspunt. Met storytelling worden de opbrengsten van een aanpak of project gevat in een verhaal. De 'storyteller' verzamelt eerst bouwstenen voor het verhaal door in gesprek te gaan met de betrokkenen. Vervolgens worden de verhalen verzameld. Deelnemers wordt gevraagd met de eigen verhalen aan de slag te gaan. Daarna vindt duiding plaats om de verhalen te gebruiken binnen een bredere context. Dit kan gebeuren door een individu of door een groep mensen. De laatste fase is terugkoppeling. Er vindt terugkoppeling plaats aan de verhalenvertellers over het resultaat. Dit kan een begin zijn van een nieuw proces, een interventie of een doel op zichzelf.

Ontwikkeld door: De basis gaat terug tot in de Oudheid. In Nederland bestaan diverse bureaus die met storytelling werken, zie bijvoorbeeld [Storytelling Academy](#) en [De Storytelling Gilde](#).

Toepassing praktijk: Zeer divers. Binnen het sociaal domein bijvoorbeeld in de gemeente Best.

Meer info: De Groot, N., & Mateman, H. (2014). *Zicht op effect: Een overzicht van instrumenten om zelf het effect van je aanpak te meten*. Utrecht: Movisie.

Deep Democracy

Korte omschrijving: Deep Democracy is een zienswijze en methode die de onderstroom in groepen zichtbaar en hanteerbaar maakt. Het leidt tot besluitvorming met aandacht en waardering voor andere opvattingen, zonder te polderen en zonder conflicten weg te poetsen. De methode is ontwikkeld om besluiten met 100% draagvlak te bereiken. Deep Democracy wordt bij bewonersbijeenkomsten toegepast om behoeften en wensen van aanwezigen vooraf aan een traject te inventariseren. Door te checken wie zich herkent in de benoemde punten, worden prioriteiten duidelijker en het democratische gehalte versterkt. Hiermee wordt voorkomen dat een paar dominante deelnemers de agenda bepalen en het zorgt ervoor dat iedereen betrokken blijft en zich eigenaar voelt.

Ontwikkeld door: De Lewis Methode van Deep Democracy is ontwikkeld door Myrna Lewis.

Toepassing praktijk: Deep Democracy is onder andere toegepast bij stadsbrede dialogen, participatietrajecten met bewoners en veranderprogramma's in Amsterdam.

Meer info / links:

- [Deep Democracy: De Lewis Methode](#)
- Georgopoulou, P. (2016). *Deep democracy om de wijsheid van de minderheid te benutten: Van kwantitatieve naar kwalitatieve democratie*.

Leefplekmeter

Korte omschrijving: De Leefplekmeter helpt om een buurt, wijk, dorpskern of ander gebied te beoordelen op positieve en negatieve punten en laat zien wat er verbeterd moet worden. Alle onderdelen worden volgens een vaste opbouw besproken. Aan de hand van 14 thema's worden scores toegekend aan de leefplek. Als alle thema's zijn besproken en gescoord, worden deze ingevuld in het ronde overzicht: de Leefplekmeter. Zo is in één oogopslag te zien op welke onderdelen de leefplek hoog of laag scoort. Doel: in gesprek gaan over een leefplek om deze te verbeteren of te evalueren, of een nieuwe wijk of buurt in te richten.

Ontwikkeld door: De Leefplekometer is de Nederlandse bewerking van de Schotse Place Standard, die ontwikkeld is door NHS Health Scotland, Architecture & Design Scotland en The Scottish Government. Hij is vertaald door Pharos in het kader van het programma GezondIn.

Toepassing praktijk: Schotland en andere plekken in Europa (onder andere Antwerpen, Noord-Macedonië en Letland). Zie de [‘triple-win’-casestudy’s van INHERIT](#).

Nederlandse voorbeelden: Terneuzen ter voorbereiding op de Omgevingsvisie in Sas van Gent en GGD regio Utrecht, in gesprek met bewoners over de wijk.

Meer info:

- Kennisbank [Pharos](#)
- [Factsheet Leefplekometer](#) (gezondeleefomgeving.nl)
- [GezondIn](#). (z.d.). [De leefplekometer](#).

Wijkschouw

Korte omschrijving: Partners die betrokken zijn bij sociale en fysieke veiligheid gaan gezamenlijk de wijk in om de (zichtbare) problemen te inventariseren. Tijdens een wijkschouw kunnen burgers samen met de andere partners de problematiek – bijvoorbeeld rondom zwerfvuil en bereikbaarheid in de wijk – signaleren en benoemen. Door verschillende partners te betrekken bij de schouw wordt de problematiek vanuit verschillende hoeken bekeken. Die samenwerking kan leiden tot nieuwere en mogelijk ook snellere oplossingen. Een schouw kost tijd van de betrokkenen, maar de investering is over het algemeen gering.

Ontwikkeld door: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV)

Toepassing praktijk: Onder andere in de gemeente Waalwijk, 's-Hertogenbosch ([Wijkbelangen Paleiskwartier](#)) en Peize ([Dorpsbelangen Peize](#)).

Meer info:

- [Wijkschouw](#). (z.d.). Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV).
- [Factsheet Wijkschouw voor professionals en bewoners](#) (2018) van het CCV

WijkSafari (theater)

Korte omschrijving: Tijdens WijkSafari vestigen Adelheid Roosen en Zina zich in een wijk in Nederland. Vanuit het basiskamp onderzoeken zij (samen met bezoekers achterop de scooter) de wijk, bellen aan bij bewoners, maken een praatje met de wijkagent en nodigen de buurt uit om elkaar te ontmoeten. De spelers van WijkSafari laten zich een aantal weken adopteren door de wijkbewoners. Ze wonen en leven samen en leren elkaar op een intensieve manier kennen. Deze ontmoetingen en hun levensverhalen vormen de basis van de voorstelling.

Ontwikkeld door: Adelheid Roosen

Toepassing praktijk: In diverse theaters en wijken, waaronder de Amsterdamse wijken Slotermeer en Zuidoost en de Utrechtse wijken Overvecht, Zuilen en Ondiep.

Meer info: [2500 bezoekers zagen succesvol megaproject WijkSafari AZC Overvecht](#). (2018, 29 juni). De Utrechtse Internet Courant.

Mental Mapping

Korte omschrijving: Mentale kaarten leggen de cognitieve processen bloot, waarmee mensen informatie over hun omgeving verzamelen en representeren. Een mentale kaart is een individuele, selectieve representatie van de werkelijkheid. Iedereen heeft een andere beleving van de stad en slaat deze op in een eigen 'mentale kaart'. Een persoonlijke mentale kaart is het resultaat van individuele ervaringen van een gebied, waarin eigen gebruiken (routes), belevingen, waarderingen en associaties zijn 'opgeslagen'. Mentale beelden van de stedelijke omgeving zijn onderling verschillend, maar vinden wel hun oorsprong in dezelfde werkelijkheid. Deze raakvlakken leveren de ingrediënten voor een collectief mentaal stadslandschap.

Ontwikkeld door: Kevin Lynch

Toepassing praktijk: Mariahoeve Den Haag

Meer info:

- Sulsters, W., & Schubert, L. (2006). *'Mental mapping': op zoek naar de collectieve identiteit van stedelijke gebieden*. Rotterdam: WSA Procesarchitectuur & Management.
- Sulsters, W., & Schubert, L. (2005). *Mental mapping Mariahoeve*. Rotterdam: WSA Procesarchitectuur & Management.

Instrumenten voor verbinding van buiten- en binnenperspectief**Dorpsspiegel**

Korte omschrijving: Met een dorpsspiegel maken dorpsbewoners de stand van zaken in hun dorp op. Het dorp houdt zichzelf letterlijk een spiegel voor: wat gaat goed, wat niet, welke ontwikkelingen zijn positief, welke negatief? Aan de hand van cijfers, woorden en foto's wordt het verhaal van het dorp verteld. In deze combinatie van kennisbronnen onderscheidt de dorpsspiegel zich van andere monitoren. Door een brede enquête in de dorpen te houden en die aan te vullen met onder meer groeps gesprekken, foto's en interviews, kunnen dorpen, gemeenten en instellingen op een onderbouwde manier met elkaar in gesprek gaan en belangrijke onderwerpen bij elkaar op de agenda zetten. De dorpsspiegel is gemaakt om dorpsbewoners een instrument in handen te geven dat hen kan helpen bij het verbeteren van hun dorp. In de dorpsspiegel kunnen de verschillende partijen lezen wat voor dorpsbewoners zwaar weegt en telt. Wat vinden zij waardevol, waar ergeren zij zich aan? De dorpsspiegel is ook een geschikt instrument voor dorpen om periodiek te bekijken in hoeverre het gevoerde beleid vruchten afwerpt.

Ontwikkeld door: NIZW (nu Movisie) en gemeente Opsterland

Toepassing praktijk: Gemeente Opsterland

Meer info:

- De website dorpsspiegels.nl
- Van der Veen, J. (2018). *Dorpsanalyses. Dorpsspiegels Opsterland 2017-2018*. Gemeente Opsterland.
- Engbersen, R., Uytendinck, M., Van Arum, S., & Van der Kooij, A. (2005): *Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland*. Utrecht: NIZW.

Sprockler methode**Korte omschrijving:**

SPROCKLER is een onderzoeksinstrument dat inzicht geeft in wat er zich in organisaties en gemeenschappen afspeelt middels verhalen (storytelling). Het produceert statistische informatie, ondersteund door echte verhalen en dient als alternatief voor traditionele enquêtes en (open) vragenlijsten. Het instrument kan zowel online als traditioneel met pen en papier gebruikt worden. Deze methode maakt dat respondenten hun eigen verhalen interpreteren in plaats van dat anderen (bijvoorbeeld professionals) dat doen. De verhalen worden vervolgens gecategoriseerd. Hiermee zijn de grotere patronen van/binnen organisaties of gemeenschappen zichtbaar. De methode maakt dat de verhalenverteller geëmpowerd wordt om meer eigenaarschap te hebben van de eigen ervaringen, inzichten en interpretatie van het eigen verhaal. Een verzameling verhalen kan trends, bedreigingen en kansen aan de oppervlakte brengen. Deze zijn breed genoeg voor het vormen van een nieuwe strategie en echt genoeg om specifieke en directe actie in gang te zetten.

Ontwikkeld door: Sprockler is ontwikkeld door Han Rakels, Lisette Gast en Anne van Marwijk.

Toepassing praktijk: Amsterdam - 'Verhalen over eenzaamheid in Amsterdam'.

Meer info:

- [SPROCKLER](#)
- Ulseth, J. Q. (2017). *Exploring the Strengths and Challenges of Cocreation of Impact Assessments/ Analysis In Rural Communities: Focus: Hotel con Corazón in Granada, Nicaragua*. Vermont, Verenigde Staten: SIT Graduate Institute. (nauw omschreven in toepassing)

Sensemaker

Korte omschrijving: Sensemaker is een onderzoeksmethode waarbij het perspectief van de mensen om wie het gaat centraal staat (bijvoorbeeld cliënten en bewoners) – dit kan op grootschalig niveau. De deelnemers aan het onderzoek zijn vrij om in eigen woorden hun persoonlijke ervaring te vertellen en daar zelf ook de interpretatie bij te leveren aan de hand van bijvragen. Op deze manier kan het 'onzichtbare' aan de oppervlakte komen en is het mogelijk om achteraf in de fase van analyse patronen ontdekken. Deze geven statistisch inzicht in de ervaringen. De informatie (data) kan zowel in live bijeenkomsten schriftelijk als digitaal worden opgehaald. Centraal staat wat de deelnemer zelf wil vertellen, niet wat de onderzoeker vraagt. Na de verwerking van alle ervaringen en interpretaties volgt een analyse. Ook in die fase kunnen deelnemers actief meedenken. De combinatie van verhalen en metadata leidt uiteindelijk tot 'statistiek met een verhaal erachter'. Door dit te delen met de mensen die het beleid voorbereiden of vaststellen en met degenen die het uitvoeren, groeit het inzicht van alle betrokkenen en ligt er een stevige basis voor een verbeterde aanpak.

Ontwikkeld door: Karl E. Weick

Toepassing praktijk: Internationaal. In Nederland heeft SenseGuide de methode ingezet in onder andere Tilburg bij onderzoek naar de gevolgen van corona voor de sociale basis. Trendbureau Drenthe gebruikte de methodiek voor cliëntervaringsonderzoek Wmo.

Meer info: [SenseGuide](#)

Social Mapping

Korte omschrijving: Social Mapping is een onderzoeksmethodiek die offline en online dataonderzoek combineert. Met behulp van verschillende interviewtechnieken en data-analysetools wordt sociale innovatie op een specifiek thema of in een bepaalde sector in kaart gebracht. Denk hierbij aan sociale thema's als armoede in Nederland, afstand tot de arbeidsmarkt, schone energie of gezondheid van ouderen. Middels Social Mapping worden maatschappelijke discussies letterlijk in beeld gebracht en wordt in een netwerkkaart zichtbaar gemaakt van wie op dat gebied innoverende experts en organisaties zijn. Met deze inzichten worden vernieuwende grassrootsinitiatieven binnen en buiten het eigen netwerk naar boven gehaald, bijvoorbeeld om duurzame samenwerkingen mee aan te gaan.

Ontwikkeld door: Social Mapping Company

Toepassing praktijk: -

Meer info:

- [Nieuw Wij in 2021](#). (2020, 1 december). NieuwWij.
- [SocialMapping](#)

Wijkagenda's Den Haag

Korte omschrijving: In een wijkagenda staan de belangrijkste problemen die opgelost moeten worden in de wijk. Deze prioriteiten worden samen bepaald door alle betrokkenen in een wijk: bewoners, ondernemers, samenwerkingspartners en medewerkers van de gemeente. Een wijkagenda wordt gemaakt voor vier jaar en na twee jaar opnieuw besproken en aangepast. Het bestaat uit verschillende stappen:

1. Een wijkprofiel maken.
2. Samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de gemeente feiten en cijfers (data) over de wijk verzamelen: bijvoorbeeld over wie er wonen, hoe veilig het is, welke voorzieningen (zoals winkels, buurthuizen) er zijn. Deze gegevens worden goed bekeken: zijn de feiten en cijfers over de wijk te herkennen? Gelden de data voor de hele wijk of voor een deel van de wijk? Heeft iets meer uitleg nodig? Deze gegevens samen zijn het wijkprofiel.
3. Vanuit het wijkprofiel wordt gekeken naar sterke en zwakke punten van de wijk, en naar de gewenste situatie. Wat moet anders? Wat kan beter? Wat gaat al heel goed?
4. Per wijk wordt tenslotte een aantal grote prioriteiten en projecten gekozen dat op de wijkagenda komt.
5. De wijkagenda wordt vastgesteld in de gemeenteraad. Daarna gaat de gemeente samen met de bewoners en andere betrokkenen in de wijk aan de slag met de projecten en prioriteiten.

Ontwikkeld door: Gemeente Den Haag

Toepassing praktijk: Gemeente Den Haag in de wijken Duindorp, Laak Centraal, Moerwijk, Bomen- en Bloemenbuurt, Kom Loosduinen, Zeeheldenkwartier.

Meer info: [Wijkagenda: voor iedere wijk een plan](#). (2020, 20 januari). Gemeente Den Haag.

Eindnoten

- 1 Lub, V. (2018). Tussen territoriumdrift en burgerkracht: Actiepunten voor een weerbare wijk. LSA Bewoners. <https://www.lsabewoners.nl/wp-content/uploads/2018/10/Essay-LSA-Lub-Tussen-territoriumdrift-en-burgerkracht.pdf>
- 2 Zie Uytterlinde, M., & Van der Velden, J. (2017). Kwetsbare wijken in beeld. Den Haag: Platform31; Leidelmeijer, K., Middeldorp, M., & Marlet, G. (2019). Leefbaarheid in Nederland 2018. Amsterdam: Rigo; Leidelmeijer, K., Frissen, J., & Van Iersel, J. (2020). Veerkracht in het corporatiebezit; de update: een jaar later, twee jaar verder... Amsterdam: In.Fact.ResearchAedes.
- 3 Leidelmeijer, K., Frissen, J., & Van Iersel, J. (2020). Veerkracht in het corporatiebezit; de update: een jaar later, twee jaar verder... Amsterdam: Aedes.
- 4 Engbersen, R., & Kremer, M. (2021, 20 januari). Nieuw wijkenbeleid vraagt inzet op drie sporen. Sociale Vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/nieuw-wijkenbeleid-vraagt-inzet-op-drie-sporen/>
- 5 Zie Sociaal Cultureel Planbureau (2020). Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid. Den Haag; Van Arum, S., & Schoorl, R. (2016). Sociale (wijk)teams in beeld. Stand van zaken na de decentralisaties (najaar 2015). Utrecht: Movisie; Van den Bosch, A., & Ten Houten de Lange, S. (2016). Toeval bestaat niet. Tijd voor een goede samenwerking tussen wijkteams en actieve bewoners. Utrecht: IWW; Van Arum, S., & Van den Enden, T. (2018). Sociale (wijk)teams opnieuw uitgelicht. Derde landelijke peiling onder gemeenten (zomer 2017). Utrecht: Movisie; Van Arum, S., Broekroelofsen, R., & van Xanten, H. (2020). Sociale (wijk)teams vijf jaar later. Vierde peiling onder gemeenten. Utrecht: Movisie.
- 6 Velden, J. van der, O. van de Wal & F. Wassenberg (red.) (2012). Stedelijke vernieuwing op uitnodiging. Den Haag: KEI/Nicis
- 7 De Boer, N., & Van der Lans, J. (2011). Burgerkracht. De toekomst van het sociaal werk in Nederland. Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- 8 Engbersen, R., & Rensen, P. (2014). Help mij het zelf te doen. Een pleidooi voor methodisch werken aan actief burgerschap. Platform31/Movisie.
- 9 Van Hoorn, J. (2017). De kracht van onderop. Onderzoeks- en inspiratiebudget 'Ecologie van de stedelijke vernieuwing'. Den Haag: Platform31.
- 10 Verloo, N., & Ferrier, M. (2021). Lessen voor een nieuwe gebiedsgerichte aanpak [Manuscript in voorbereiding]. Universiteit van Amsterdam. Te verschijnen.
- 11 Sprinkhuizen, A., Vlaar, P., Engbersen, R. & Wild, J. de (1998), In de band van de buurt. Over lokaal sociaal beleid in de buurt. Utrecht: NIZW.
- 12 www.aardgasvrijewijken.nl
- 13 Boutellier, H., Boelens, M., & Hermens, M. (2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- 14 Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis. (2020). Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis. <https://vng.nl/sites/default/files/2020-05/eindverslag-werkgroep-sociale-impact-coronacrisis.pdf>
- 15 Zouridis, S., Cornelissen, E. M. H., & Tops, P. W. (2003). Bewoners als opdrachtgever. De Bredase projecten Lusten & Lasten en Bewoners Heuvel aan Zet. Universiteit van Tilburg.
- 16 Uytterlinde, M., J. van der Velden & R. Bouwman (2020). Wijk in zicht. Kwalitatief onderzoek naar de dynamiek van leefbaarheid in kwetsbare wijken. Platform31.
- 17 The Young Foundation. (2019). Flipping the coin. The two sides of community wealth in England. <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2019/11/Flipping-the-Coin-2019.pdf>
- 18 Voor meer informatie over de WoonZorgwijzer, zie hoofdstuk 3: Buitenperspectief.
- 19 Matthijssen, P., & Van Arum, S. (2015). De krachten gebundeld. Stapten in buurt- en dorpskracht, krachtig samenwerken aan een lokale sociale agenda. Movisie.
- 20 In hoofdstuk 3: Buitenperspectief en in de bijlage worden meer landelijke, gemeentelijke en lokale databronnen en monitoren belicht.
- 21 De Jong, I., Van Twist, M., Bressers, D., & Schram, J. (2018). Gevoel voor getallen. Een zoektocht naar de politieke en psychologische dimensies van tellen in beleid. Nederlandse School voor Openbaar bestuur (NSPB).
- 22 Winsemius, P. (2004). Je gaat het pas zien als je het doorhebt. Over Cruiff en leiderschap. Balans.
- 23 Engbersen, R. et al (1998). Indicatoren van A tot Z. Van achterstandsscores tot zwerfkatten. Utrecht: NIZW; De Vries, S.; Panhuijzen, B., & Van Arum, S. (2020). Aanwezig in de wijk. Het signaleren van sociale problematiek door wijkbeheerders. Utrecht: Movisie
- 24 In het programma 'Werkplaatsessies wijkgericht werken' inventariseerde Platform31 samen met het LPB dergelijke gemeentelijke werkwijzen (o.a. Apeldoorn, Amersfoort, Zutphen, Nijmegen, Leeuwarden, Enschede, Eindhoven en Den Helder). Zie: Fokkema, M., Heemskerk, J., & Kerkwijk, R. (2019). Wijkgericht werken: zo doen we dat. Werkboek voor pioniers en doordenkers. Platform31, LPB en A&O Fonds Gemeenten.
- 25 Van Heijningen, A., & Basten, F. (2010). Feijenoord vertelt. Bewoners die vertellen en initiatieven nemen. De toepassing van narratief onderzoek en het bouwen van microstructuren in Feijenoord. Rotterdam: Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV).
- 26 Lub, V. (2014). Kwalitatief evalueren in het sociale domein. Mogelijkheden en beperkingen. Den Haag: Boom Lemma.
- 27 Raadpleeg de databank 'Effectieve sociale interventies' van Movisie voor een uitwerking van de methodiek Participatief Drama.
- 28 Een groep bewoners die opkomt voor de belangen van het dorp en de inwoners.
- 29 Uytterlinde, M., Fokkema, M., & Can, E. (2020). Werken aan opgaven in de wijk. Gebiedsgerichte organisatievormen in vier gemeenten. Platform31.
- 30 Engbersen, R. et al (1999). Nederland aan de monitor. Het systematisch volgen van maatschappelijke ontwikkelingen Utrecht: NIZW.
- 31 Lub, V. (2013). Schoon, heel en werkzaam. Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van leefbaarheid. Den Haag: Boom/Lemma.
- 32 Er is een handreiking van de ex-ante impacttool beschikbaar. Geïnteresseerden kunnen hiervoor contact opnemen met Andy Clijnk (andy.clijnk@minbzk.nl).
- 33 <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/wegwijzer/cbs-in-uw-buurt>
- 34 Zie de vier landelijke peilingen onder gemeenten naar sociale (wijk) teams. Voor de meeste recente peiling: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-05/Rapport-Sociale-wijkteams-vijf-jaar-later-2020.pdf>
- 35 Centrum voor Onderzoek en Statistiek Rotterdam. (2001). Hoe een sociale straat- of buurtanalyse te maken? Rotterdam.
- 36 Van Arum, S., & IJdema, S. (2005). Keukentafelgesprekken. In Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland (pp 72-80). Utrecht: NIZW/LCO/Partoer/Prisma Brabant/Scoop. https://ovkk.nl/fileadmin/OVKK/Kennisbank/Inspiratie/Movisie_dorpsbewoners-maken-het-dorp.pdf
- 37 Informatie over ABCD is te vinden in publicatie Wijkontwikkeling op eigen kracht. Publicatie Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA). Dit is een vertaalde bewerking van: Kretzmann, J.P. & McKnight (1993), J.L. Building communities from the inside out. A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets. The Asset-Based Community Development Institute. ACTA Publications Chicago.
- 38 Schouten, M. (2005). PALED-methode. In Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland (pp. 33-50). Utrecht: NIZW/LCO/Partoer/Prisma Brabant/Scoop. https://ovkk.nl/fileadmin/OVKK/Kennisbank/Inspiratie/Movisie_dorpsbewoners-maken-het-dorp.pdf
- 39 Karyotis, S. J., Tudjman, T., Masson, K., & De Jong, W. (2005). Jeugd en Buitenruimte in Rotterdam. Het Thuis op Straat Project. Erasmus Universiteit/Risbo Rotterdam.
- 40 Van Eijk, G. (2010). De vier seizoenen van de Poptahof. Ontmoetingen in de publieke ruimte. Universiteit van Amsterdam en Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV).

Colofon

Dit is een uitgave van Platform31 en Movisie.

Den Haag, juni 2021

Auteurs:

Matthijs Uyterlinde, Emre Can, Merel Ooms (Platform31), Radboud Engbersen, Silke van Arum (Movisie)

Dank aan Ruben Bouwman, Rosanne van Kooten en Tamara Keers voor hun bijdragen aan dit project.

Met medewerking van LSA bewoners (Kristel Jeurig) en Stichting Landelijk Platform Buurt- en Wijkgericht Werken (Han van Geel).

Deze publicatie is tot stand gekomen met dank aan een subsidie van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Met dank aan Jornt van Zuylen en Andy Clijnk.

Met dank aan de klankbordgroep van het Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Beelden: Alex Schröder (Beeldbank Platform31)

Opmaak: Gé grafische vormgeving

Platform31

Kennis- en netwerkorganisatie Platform31 ziet de **trends** in stad en regio. We **verbinden** beleid, praktijk en wetenschap rondom actuele vraagstukken en komen tot een **aanpak** waarmee bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders direct aan de slag kunnen. De oplossingen houden we niet voor onszelf: **iedereen profiteert mee** van de resultaten.

Postbus 30833, 2500 GV Den Haag

www.platform31.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is besteed aan het samenstellen van deze uitgave, kan de uitgever geen aansprakelijkheid aanvaarden bij eventuele onjuistheden. Aan de inhoud van deze publicatie kunnen dus geen rechten worden ontleend. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld. Platform31 heeft haar uiterste best gedaan de rechten van de afbeeldingen te achterhalen en daarvoor de wettelijk verschuldigde vergoedingen af te dragen. Zij die menen aanspraak te kunnen maken op copyright, kunnen zich wenden tot de uitgever.

WijkWijzer
Platform voor leefbare
en veilige wijken